

JAMHURI YA KENYA
Mali ya
Serikali ya Kenya
HAKIUZWI

Kiswahili

Mazoezi ya Lugha
Kitabu cha Mwanafunzi

3

KIMEIDHINISHWA

Tusome Early Literacy Programme

Yaliyomo

Utangulizi	ii	Miezi ya mwaka 2.....	71
Dibaji	ii	(Kipindi cha 71 hadi 75)	
Marejeleo 1.....	1	Kazi mbalimbali 2.....	76
(Kipindi cha 1 hadi 5)		(Kipindi cha 76 hadi 80)	
Shambani 1	6	Usalama 2	81
(Kipindi cha 6 hadi 10)		(Kipindi cha 81 hadi 85)	
Sokoni 1	11	Usafi wa mazingira 2	86
(Kipindi cha 11 hadi 15)		(Kipindi cha 86 hadi 90)	
Uzalendo 1	16	Dukani 2	91
(Kipindi cha 16 hadi 20)		(Kipindi cha 91 hadi 95)	
Miezi ya mwaka 1.....	21	Ndege nimpandaye 2	96
(Kipindi cha 21 hadi 25)		(Kipindi cha 96 hadi 100)	
Kazi mbalimbali 1.....	26	Marejeleo 3	101
(Kipindi cha 26 hadi 30)		(Kipindi cha 101 hadi 105)	
Usalama 1	31	Shambani 3	106
(Kipindi cha 31 hadi 35)		(Kipindi cha 106 hadi 110)	
Usafi wa mazingira 1	36	Sokoni 3	111
(Kipindi cha 36 hadi 40)		(Kipindi cha 111 hadi 115)	
Dukani 1	41	Uzalendo 3	116
(Kipindi cha 41 hadi 45)		(Kipindi cha 116 hadi 120)	
Ndege nimpandaye 1	46	Kazi mbalimbali 3.....	121
(Kipindi cha 46 hadi 50)		(Kipindi cha 121 hadi 125)	
Marejeleo 2	51	Usalama 3	126
(Kipindi cha 51 hadi 55)		(Kipindi cha 126 hadi 130)	
Sokoni 2	56	Usafi wa mazingira 3	131
(Kipindi cha 56 hadi 60)		(Kipindi cha 131 hadi 135)	
Shambani 2	61	Kazi mbalimbali 4.....	136
(Kipindi cha 61 hadi 65)		(Kipindi cha 136 hadi 140)	
Uzalendo 2	66	Dukani 3	141
(Kipindi cha 66 hadi 70)		(Kipindi cha 141 hadi 145)	
		Ndege nimpandaye 3	146
		(Kipindi cha 146 hadi 150)	

© 2021 ya RTI International kwa nchi zote isipokuwa Jamhuri ya Kenya.

RTI International ni alama na jina la kibiashara la Research Triangle Institute.

Haki ya Kunakili ya Jamhuri ya Kenya inashikiliwa na wizara ya elimu Kenya.

Chapisho hili limefanikishwa kupitia kwa ufadhili kutoka kwa shirika la kimataifa na maendeleo la America (USAID) kupitia mradi wa USAID-Tusome.

Kazi hii inapatikana chini ya leseni ya Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0). Ili kuona nakala ya leseni hii, tembelea <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> ama tuma barua kwa Creative Commons, sanduku la posta 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Kunukuu na kutambua kazi asili — Ukinakili na kusambaza kazi hii tafadhali nukuu kama ifuatavyo: *Imenakiliwa kutokana na kazi asili ya RTI International na kuruhusiwa chini ya leseni ya Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).*

Si ya Biashara — Usitumie kazi hii kwa nia ya biashara.

Si ya Kuligalga na Kusambazwa — Usisambaze kazi hii kama utafanya mabadiliko kazi asili pamoja na kuichanganya na kazi nyingine, kuitumia kama msingi wa kazi nyingine au kulbadilisha kwa njia yoyote ile.

Kazi ya mtu wa tatu — Sio lazima RTI International kumiliki kila kipengele cha maudhui yaliyomo katika kazi hii. Hivyo basi, RTI International haikuhakikishii ya matumizi ya kipengele chochote cha kazi ya mtu mwingine au baadhi ya kazi yake haitakiuka haki za watu hao. Utawajibika kutokana na hatari ya kudaiva kutokana na kuingilia haki za wengine. Ukitaka kutumia tena kipengele cha kazi hii, ni jukumu lako kuamua kama imeruhusiwa kutumia tena na kupata ruhusa kutoka kwa mwenye hati ya kunakili. Baadhi ya mifano ya vipengele hivi ni majedwali, maumbo na picha.

Kimechapishwa nchini Kenya kwa ufadhili kutoka kwa USAID (U.S. Agency for International Development) kupitia mradi wa Tusome Early Grade Reading Activity.

ISBN: 978 9966 110 02 2

Toleo la Kwanza
Kimechapishwa 2018

Utangulizi

Serikali ya Kenya imejitolea kutoa elimu bora kama haki ya kimsingi kwa wanafunzi wote. Azma hii inaambatana na majukumu ya kitaifa na kimataifa yanayohitaji kila nchi kukimu mahitaji ya kielimu na kijamii ya raia wake. Ingawa juhudi zimefanywa kuhakikisha elimu inapatikana kwa urahisi, lengo kuu la serikali ni kuhakikisha kuwa wananchi wanapata elimu bora. Serikali ya Kenya imewekeza zaidi katika kuboresha vifaa vya kielimu, miundomsingi pamoja na wafanyakazi ili kuinua kiwango cha elimu inayotolewa katika viwango vyote vya elimu nchini. Mfumo wa elimu unaolengwa umebuniwa kutokana na matokeo ya utafiti wa kina. Kadhalika umejumuishwa mbinu zingine zinazokubalika na kutumiwa kimataifa. Msukumo uliopo katika mageuzi ya elimu unatokana na haja ya kuifanya elimu nchini Kenya kuwa kwenye kiwango ya kimataifa na kuwa ya manufaa kiuchumi katika jamii. Serikali inahakikisha kwamba kupitia kwa elimu, wananchi watakuwa wabunifu na kupata stadi za karne ya 21 ukiwemo utafiti, kutatua matatizo, kufikiria kwa kina na kufanya kazi katika hali zote.

Vitabu vya TUSOME ambavyo vimeshirikisha maadili ya mtaala mpya vimeandikwa ili kuimarisha uwezo wa kujua kusoma na kuandika, uwezo ambao ni stadi ya kimsingi katika elimu bora. Kitabu hiki kitatumika katika Gredi ya 3 kujifunza na kufundishia Kiswahili katika mtaala mpya. Mpangilio wa kitabu hiki unatilia maanani maantiki na mikakati inayotokana na utafiti ili kukuza stadi za kusoma na kuandika. Vilevile, mpangilio huu utahakikisha kuwa wanafunzi wanapata umilisi ambao ni muhimu kwa viwango vyao.

Ninawasihi washikadau wote kuendelea kuunga mkono mageuzi yanayoshughulikiwa katika sekta ya elimu nchini Kenya ili kufikia matokeo bora.

Waziri wa Elimu

Dibaji

Wizara ya Elimu imejitolea kuwapa wakenya elimu bora kama ilivyo katika Katiba ya Kenya, 2010. Mabadiliko yanayoendelea katika elimu yanalenga kushughulikia elimu bora. Mipango ya utafiti kama vile Tathmini ya Kitaifa ya Ufuatiliaji wa Mafanikio ya Masomo (NASMLA) na Muungano wa Kusini na Mashariki ya Afrika wa Kufuatilia Ubora wa Elimu (SACMEQ) imeangazia mianya ambayo inafaa kushughulikiwa ili kuboresha matokeo ya elimu.

Matukio ya hivi punde katika mfumo wa elimu yanasisitiza uwezo wa kusoma na kufanya hesabu kama nguzo ya kujifunza katika darasa tangulizi. Umakinifu katika elimu umechangia hatua ambazo zimeimarisha matokeo ya kusoma na kufanya hesabu. Mradi wa kitaifa wa Tusome umeimarisha uwezo wa mwanafunzi wa kusoma na kuandika katika Gredi ya 1 na ya 2. Matokeo haya bora yamechangia kuendelezwa kwa mradi huu hadi gredi ya 3. Kitabu hiki kimeandikwa ili kuelekeza mafunzo ya Kiswahili; kiwango cha Gredi ya 3 katika mtaala mpya. Mbinu za ubunifu katika kujifunza na kufundisha pamoja na Masuala Mtambuko yameangaziwa kulingana na mtaala mpya.

Wizara ya Elimu inatambua usaidizi wa kifedha kutoka kwa Shirika la Maendeleo ya Kimataifa la Marekani (USAID). Kadhalika, ningependa kutoa shukrani zangu kwa washirika na washikadau wengine kwa mchango wao katika uandishi na uchapishaji wa vitabu hivi.

Katibu Mkuu, Elimu ya Msingi

Wizara ya Elimu.

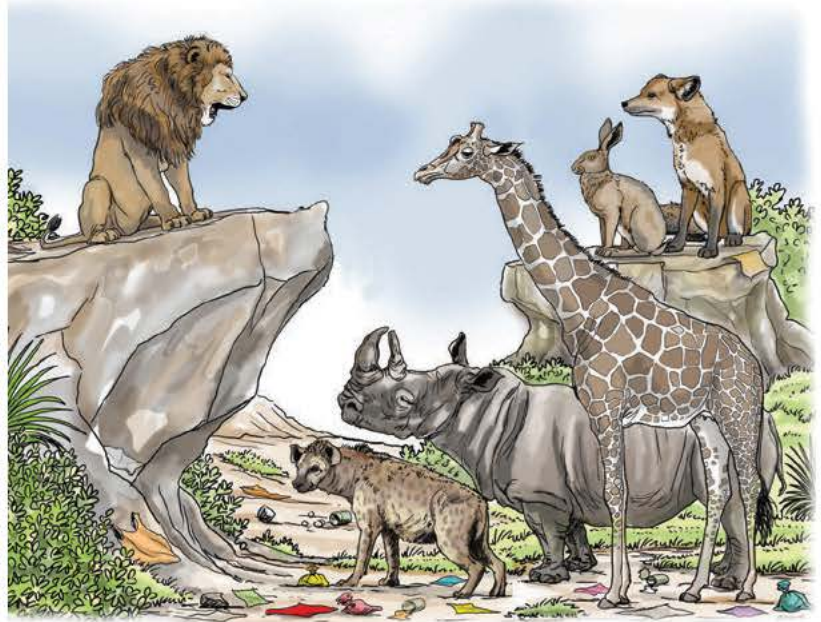

Wanyama Wapenda Kazi

Katika mji wa Songo paliishi simba, sungura, fisi, mbweha, kifaru na twiga. Simba aliwaita mkutanoni. Akasema,

“Tutasafisha **mazingira** yetu.

Kila mnyama atakuwa na sehemu yake ya kusafisha.” Sungura kwa ujanja wake akasema, “Naumwa na jino. Siwezi kufanya kazi.” Simba alinguruma kama radi na kusema, “Kila mnyama atafanya kazi!”

Mbweha alimwambia sungura, “Sungura, njoo twende ndani tupanguse matone ya mchuzi na chai iliyomwagika mezani. Tutasaidiana.” Sungura alikubali shingo upande, akapangusa meza vibaya. Simba alipokuja mezani, akauliza kwa ukali, “Ni nani aliyepangusa meza hii vibaya?” Sungura alitetemeka aliposikia mngurumo wa simba. Aliipangusa meza iliyokuwa **chafu** ikawa **safi**. Mbweha naye akapanga viti alivyopangua sungura. Twiga alitumia mdomo wake kukata matawi. Simba aliziba ua huku akisema, “Lazima tuzibe nyua. Zinatulinda kutokana na maadui.” Fisi naye aliokota takataka na kuzitupa kwenye shimo maalum. Wanyama hawa walifurahishwa na usafi wa mazingira yao.

Msamiati

Soma maneno haya.

safi

mazingira

chafu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

tutasafisha

alipangusa

tutasaidiana

alitetemeka

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Taja wanyama walioishi katika mji wa Songo.
2. Kwa nini ni muhimu kusafisha mazingira yetu?
3. Ni nani aliyepangusa meza vibaya?
4. Hadithi hii inatufunza nini?

Sarufi - Kinyume cha vitenzi

Jaza mapengo ukitumia kinyume cha vitenzi. Chagua kinyume sahihi kwenye jedwali.

walihuzunishwa

alibomoa

aliketi

alichafua

Mfano: Fundi alipanga matofali. – Fundi alipangua matofali.

Kauli yakini	Kinyume
1. Mbweha alisafisha sebule.	Mbweha _____ sebule.
2. Simba alijenga ua.	Simba _____ ua.
3. Wanyama walifurahishwa.	Wanyama _____.
4. Twiga alisimama.	Twiga _____.

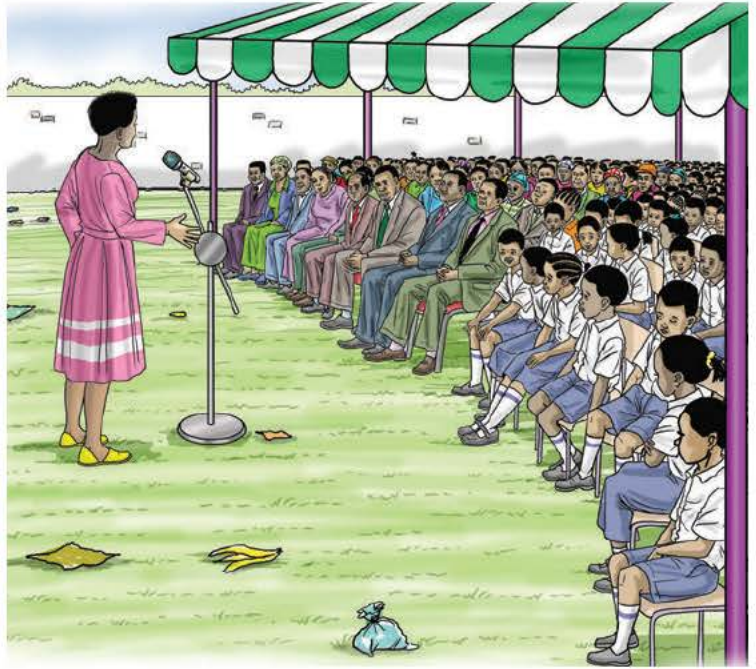

Siku ya Mazingira

Mnamo sikukuu ya mazingira, shule zilialikwa zisherehekee siku hiyo. Sherehe ilifanyika shuleni mwetu. Siku moja kabla ya sherehe, tulifanya matayarisho. Tulutundika hema na kuokota **takataka** na kuweka kwenye pipa maalum lililotengewa taka. Nyasi

zilifyekwa kwa kifyekeo na kutupwa **shimoni**. Viti vilipangwa siku hiyo jioni. Siku ya sherehe ilipofika, watu wengi walihudhuria. Wachuuzi barabarani waliuza ndizi, maembe, barafu na miwa. Waliohudhuria walivinunua vitu hivi kabla ya sherehe, wakavila na kutupa takataka na maganda kiwanjani. Shule ikawa chafu.

Mwalimu Mkuu aliwapeleka wageni kwenye hema ili waketi. Sherehe ilianza kwa Wimbo wa Taifa. Wakati wa hotuba Bi. Makame Waziri wa Mazingira alisema, “Ni lazima tuyatunze mazingira yetu. Wanafunzi, hebu tazama kiwanja hiki. Niliwaona mkinunua vitu na kutupa takataka ovyoovyo. Sasa uchafu umeenea kote. Mnapotafuna miwa au kula ndizi, tupa ganda au **maganda** kwenye pipa au jaa. Tusipoyatunza mazingira tutaangamia. Ninatumaini kuwa nikirudi, jambo hili halitatokea tena.” Bi. Makame alipomaliza hotuba, wanafunzi pamoja na baadhi ya wazazi walikusanya takataka na kuzitupa kwenye pipa.

Msamiati

Soma maneno haya.

takataka

shimoni

maganda

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

zisherehekee

aliwapeleka

walivinunua

walihudhuria

Ufahamu

Jibu maswali haya baada ya kusoma hadithi.

1. Shule zilialikwa zifanye nini kwenye siku ya mazingira?
2. Tunaweza kuyatunza mazingira ya shule yetu vipi?
3. Waliohudhuria walifanya nini kabla ya sherehe?
4. Unafikiria ni kwa nini takataka zinafaa kutupwa kwenye pipa?

Sarufi: Umoja - Wingi

Andika wingi wa sentensi hizi.**Mfano:** Ganda hili ni la ndizi. - Maganda haya ni ya ndizi.

1. Pipa hili lina takataka. _____.
2. Mgeni aliwasili mapema. _____.
3. Mwanafunzi aliokota takataka. _____.
4. Mlezi alimpa zawadi. _____.

Msamiati

Tumia maneno yaliyo kwenye jedwali kujaza mapengo.

takataka	uchafu	yote	maganda
----------	--------	------	---------

1. Shimoni ni mahali pa kutupa _____.
2. Takataka ni _____.
3. _____ ya matunda hutupwa kwenye pipa.
4. Mazingira ni yale _____ yanayotuzunguka.

Sarufi: Umoja - Wingi

Jaza mapengo kwa neno linalofaa katika umoja au wingi.

Umoja	Wingi
1. Ganda lilitupwa.	_____ yalitupwa.
2. _____ alinunua kalamu.	Wanafunzi walinunua kalamu.
3. Mgeni aliketi.	_____ waliketi.
4. Mwanafunzi aliokota pesa.	Wanafunzi _____ pesa.

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

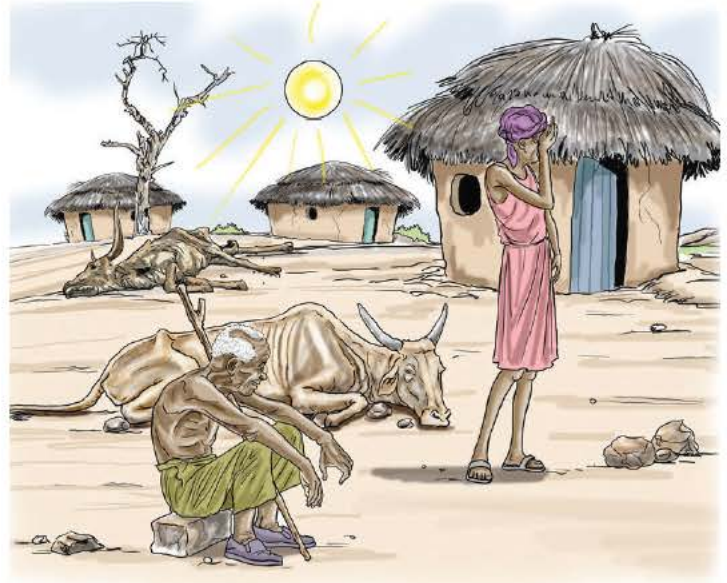
Soko la Sokomoko

Kiangazi Kijijini Kinga

Kijijini Kinga kulikuwa na kiangazi. Jua liliwaka na joto likawa jingi. Mvua haikunyeshwa. Mimea yote ilikauka hata kando ya mito. Kijiji kizima kikapatwa na njaa. Wanyama wengi kama mbwa wakafa. Mabwawa ya maji yakakauka. Hata hivyo, wanakijiji hawakufa moyo. Waliendelea kulima na kutayarisha mashamba yao ili wapande mbegu.

Jioni moja mawingu meusi yalionekana angani. Mzee Ukweli, mjuzi wa hali ya anga alitangaza, “Wanakijiji, leo mvua itanyesha.” Wanakijiji walimuamini Mzee Ukweli kwani hakuwahi kudanganya. Yeye aliaminiwa na wanakijiji wote. Walitayarisha vyombo vya kukinga na kuhifadhi maji. Punde si punde, matone makubwa ya mvua yakaanza kuanguka. Mvua kubwa ilinyesha. Watoto walionekana wakikinga na kuhifadhi maji mbele ya nyumba zao. Mito ilijaa maji.

Mama alichukua **jembe** na upanga akaenda shambani. Alitumia **mbolea** kupanda mahindi na maharagwe. Udongo ukawa na **rutuba**. Mbegu zilimea na kukua haraka. Wanakijiji walivuna na kuweka vyakula ndani ya maghala. Chakula kikawa kingi. Njaa iliisha kijijini Kinga. Wanakijiji walisikikika wakisema wangeendelea kulima kwa bidii ili watoto wao wasipatwe na njaa tena.

Msamiati**Soma maneno haya.**

jembe

mbolea

rutuba

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

mbwa

mabwawa

kubwa

ukweli

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Taja kichwa cha hadithi.
2. Ni nani wanaozungumziwa kwenye hadithi hii?
3. Hadithi hii inafanyika wapi?
4. Ni nini kilichofanyika mwanzoni mwa hadithi?

Sarufi: Nafsi ya tatu - Umoja na wingi**Jaza mapengo kwa maneno sahihi.**

1. _____ atafanya mtihani kesho. (Wewe, Yeye)
2. Mwanafunzi _____ ataenda shuleni kesho. (huyu, wale)
3. _____ watacheza mpira Jumatatu. (Yeye, Wao)
4. Wanakijiji _____ watapanda mbegu. (hao, hawa)

Ukulima Bora

Mzee Johari alikuwa na shamba kubwa na wafanyakazi wengi. Alifuga ng'ombe na mbuzi ambao walikuwa na afya nzuri. Katikati ya mwaka jana, Mzee Johari hakupata mazao mengi hata baada ya kulima shamba lake na kupanda. Alimtembelea mshauri wa kilimo aliyeishi karibu naye ili apate ushauri wa ukulima bora.

Mshauri alimwambia, “Ili kupata mazao mengi, ni bora kuzingatia mambo yafuatayo: Kwanza fyeka **kwekwe** zote shambani. Tumia mbolea ya kununua pamoja na mbolea ya mifugo. Hii itaongeza rutuba kwenye udongo na mimea itanawiri. Vilevile, palilia mimea wakati ufaao.”

Mzee Johari akasema, “Asante mshauri wetu. Nitafuata maagizo kama ulivyosema”.

Alipofika nyumbani, Mzee Johari aliwaita wafanyakazi wake na kuwaeleza namna ambavyo wangeboresha kilimo chao. Siku iliyofuata waliweka mbolea na kupanda **mbegu**. Walipalilia na kuyatupa magugu nyuma ya zizi. Mazao yalitolewa shambani wakati wa jua kali. Walipata **mavuno** mengi, wakauza sokoni. Mzee Johari akapata fedha nyingi na kuwalipia watoto wake karo shuleni.

Msamiati

Soma maneno haya.

kwekwe

mbegu

mavuno

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

fyeka

fyata

afya

kifyequeo

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Ni nani aliyekuwa na shamba kubwa?
2. Mzee Johari alifanya nini alipogundua kuwa hakupata mazao mengi?
3. Mbolea ina umuhimu gani kwa mimea?
4. Kando na kuwalipia watoto wake karo, unafikiri pesa alizozipata Mzee Johari baada ya kuuza mavuno zingefanya kazi gani nyingine?

Sarufi: Umoja - Wingi

Andika sentensi hizi kwa wingi.**Mfano:** Yeye atalima. - Wao watalima.

1. Mkulima yule atapanda mahindi. _____.
2. Yeye atamwita mshauri. _____.
3. Mti ule utakatwa. _____.
4. Zao lile litavunwa kesho. _____.

Sarufi: Tathmini ya sarufi

Andika sentensi hizi katika wakati ujao.

1. Bi. Nakitare alilima shamba lake. _____
2. Mimea iliwekwa mbolea. _____
3. Mvua nyingi imenysha. _____
4. Watoto wanapalilia mimea. _____

Unda maneno manne kutokana na jedwali hili.

kwe	ru	u	a	li
fye	pla	pa	tu	ng'a
mbo	ba	za	le	ka

Duka la Bi. Mambo

Bi. Mambo alifanya biashara Sokotele. Aliuza nguo, mikeka, miswaki na mikate katika duka lake. Alikuwa anapata **faida**. Jumamosi moja, Bi. Mambo alirauka na kuelekea Sokotele. Alipofika, alikuta paa la duka lake limevunjwa. Ratili na nguo zote zilikuwa zimeibwa. Bi. Mambo alipiga ripoti katika kituo cha polisi. “Nguo zimeibwa dukani mwangu. Naomba kusaidiwa.”

Bi. Mambo aliwaeleza askari waliosimama nje ya kituo cha polisi. Mara maafisa wa polisi walianza kuwatafuta wezi.

Katika soko jirani, vijana wawili walisikika **wakinadi** nguo. **Wauzaji** hao wa nguo walisema, “Bei rahisi! Ukitoa hamsini, utapewa

baki yako.” Waendeshaji wa bodaboda waliokuwa pale hawakuwaamini vijana hao. “Ni kwa nini wanauza nguo za bei ya juu mno kwa bei rahisi?” Mmoja wao alichukua simu ya rununu na kuwapigia maafisa wa polisi. Muda si muda, maafisa wa polisi na Bi. Mambo walifika. Bi. Mambo alizitambua nguo zile. Vijana wezi walikamatwa. Waliambiwa watoe nguo walizoweka ndani ya mkoba. Bi. Mambo aliwashukuru watu ambao waliwaita polisi, “Asanteni kwa msaada wenu. Mnafanya kazi nzuri kusaidia katika kulinda usalama wetu.”

Msamiati**Soma maneno haya.**

wauzaji

wakinadi

faida

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

bega

mbegu

mbuni

buni

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Bi. Mambo alikuwa akifanya biashara wapi?
2. Je ungekuwa Bi. Mambo ungewapa vijana wezi ushauri gani?
3. Ni kwa nini mojawapo wa vijana wa bodaboda alipiga simu kwa polisi?
4. Hadithi hii inatufunza nini?

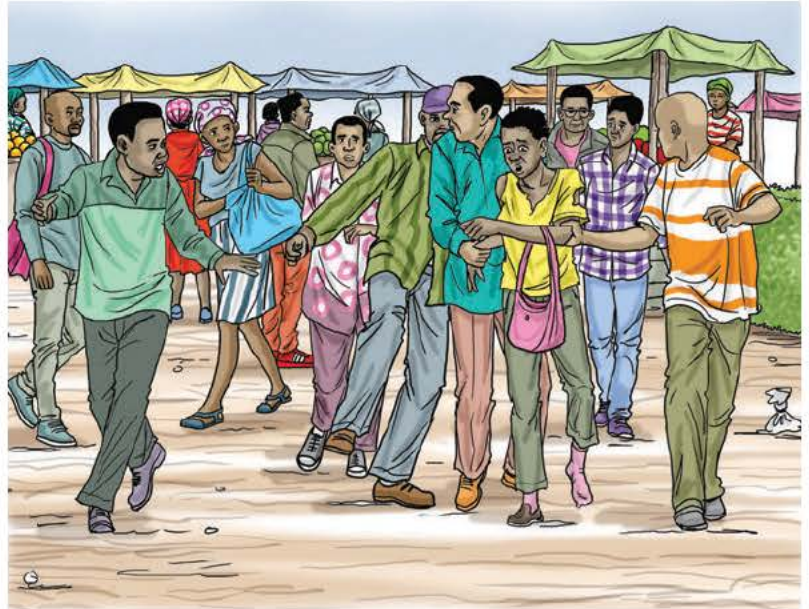
Sarufi: Vihusishi 'ndani ya' na 'nje ya'**Unganisha maneno na kihusishi sahihi kutunga sentensi.**

1. Mahindi yako	nje ya	ofisi ya Mwalimu Mkuu.
2. Mlingoti uko		ghala la nyanya.
3. Kuku alitaga yai	ndani ya	kikapu.
4. Dereva ameketi		gari.

Mkoba wa Mama Bidii

Shughuli zilikuwa nyingi jijini Sokomoko. Mama Bidii alikuja sokoni kununua nyama na kusaga mahindi kwenye mtambo. Alipofika kwenye **buchari**, aliweka mkoba wake chini. Alijiunga na wanunuzi wengine, ili apimiwe nyama kwa **ratili**. Foleni iliposonga, aliinama kuusongesha mkoba wake. Lo! Haukuwepo. Aliangalia huku na kule na kumwona kijana akitimua mbio na mkoba huo. Alipaza sauti na kusema, “Mwizi! Kamata huyo! Mkoba wangu!”

Mteja mmoja barobaro alimfuata kijana huyo mwizi mbio. Akampata nje ya **kichinjio** alipokuwa amejificha na kumbeba juu kwa juu. Alitaka kumpa mwizi huyo kichapo cha mbwa. Mama Bidii alipofika akamwomba, “Tafadhali, usimchape. Acha kuchukua sheria mikononi mwako. Tumewaita polisi. Wanakuja kumkamata.” Mama Bidii akapewa mkoba wake. Aliufungua ili kuhakikisha vitu vilivyokuwa ndani ya mkoba havikutolewa.

Maafisa wa polisi walipofika, walimshika yule kijana. Siku iliyofuata, polisi walimpeleka mahakamani. Kijana yule aliomba msamaha na kusema kuwa hatawahi kuiba tena. Hakimu alimhukumu kufanya kazi ya huduma kwa jamii kwa muda wa miezi miwili.

Msamiati

Soma maneno haya.

kichinjio

buchari

ratili

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

barobaro

mboga

mbona

barua

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Mama Bidii alikuja sokoni kufanya nini?
2. Ni nini kilifanyika foleni iliposonga?
3. Ni kwa nini Mama Bidii alisema mwizi asichapwe?
4. Ni kwa nini si vizuri kumpiga mwizi anapokamatwa?

Sarufi: Vihusishi 'nje ya' na 'ndani ya'

Kamilisha sentensi hizi ukitumia "nje ya" au "ndani ya".

1. Pesa za mama Bidii zilikuwa _____ mfuko.
2. Kijana alikuwa _____ buchari.
3. Vitabu vya Maria vimo _____ mkoba.
4. Miti hupandwa _____ darasa.

Kuandika

Andika kisa kifupi kuhusu soko la kwenu.

Tathmini ya Msamiati

Unda maneno manne kutokana na silabi zilizo kwenye jedwali.

Mfano: buchari

ba	bu	cha
ri	ki	fa
i	ni	na
nda	da	di

Tathmini ya Sarufi

Jaza mapengo kwa kutumia 'ndani ya' au 'nje ya'.

1. Maziwa yako _____ chupa.
2. Wanafunzi wanacheza _____ darasa.
3. Mlingoti wa bendera uko _____ ofisi ya Mwalimu Mkuu.
4. Mama anatoka _____ nyumba.

Wimbo wa Taifa

Wimbo wa Taifa

Ee Mungu nguvu yetu,
 Ilete baraka kwetu,
 Haki iwe ngao na mlinzi,
 Natukae na undugu,
Amani na uhuru,
 Raha tupate na ustawi.

Amkeni ndugu zetu,
 Tufanye sote bidii,
 Nasi tujitoe kwa nguvu,
Nchi yetu ya Kenya,
 Tunayoipenda,
 Tuwe tayari kuilinda.

Natujenge taifa letu,
 Ee, ndio wajibu wetu,
 Kenya istahili heshima,
 Tuungane mikono,
 Pamoja kazini,
 Kila siku tuwe na shukrani.

Msamiati

Soma maneno haya.

taifa nchi amani

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

undugu kulinda ndio tunayoipenda

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Taja kichwa cha wimbo huu.
2. Wimbo huu ni wimbo wa taifa wa nchi gani?
3. Kulingana na wimbo huu ni nini wajibu wa wanafunzi?
4. Wimbo huu wa taifa huimbwa wakati gani?
5. Ni mambo gani yanazungumziwa mwishoni mwa wimbo huu?

Sarufi: **Vimilikishi -ake, -ao, na -etu****Uganisha maneno na kimilikishi sahihi kutunga sentensi.**

A	B	C
Vitabu	yetu	ni vizuri.
Mtoto	vyetu	alikingia sana.
Matunda	wake	yaliiva vizuri.
Nchi	yao	inapendeza sana.

Matini

Rangi za Bendera

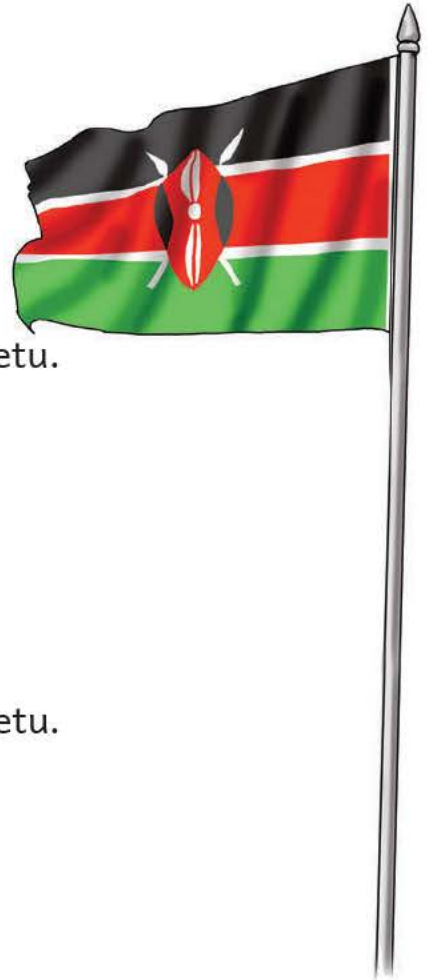
Bendera yetu ya Kenya x2

Inayo rangi nyeusi...

Hiyo ndiyo rangi

Yetu wananchi...

Tunasimama imara, chini ya bendera yetu.

Bendera yetu ya Kenya x2

Inayo rangi nyeupe...

Hiyo ndiyo rangi

Ya maziwa yetu...

Tunasimama imara, chini ya bendera yetu.

Bendera yetu ya Kenya x2

Inayo rangi nyekundu...

Hiyo ndio rangi

Ya damu yetu...

Tunasimama imara, chini ya bendera yetu.

Bendera yetu ya Kenya x2

Inayo rangi ya kijani...

Hiyo ndiyo rangi

Ya mimea yetu...

Tunasimama imara, chini ya bendera yetu.

Msamiati**Soma maneno haya.**

bendera rangi za bendera imara

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

mwananchi bendera nyekundu ndio

Ufahamu**Jibu maswali haya kulingana na wimbo.**

1. Taja kichwa cha wimbo huu.
2. Ni rangi gani inayozungumziwa mwanzoni mwa wimbo?
3. Ni rangi gani inayozungumziwa katika ubeti wa pili na wa tatu wa wimbo huu?
4. Ni rangi gani inayozungumziwa mwishoni mwa wimbo?

Sarufi: Vimilikishi -ake, -ao na -etu**Andika sentensi hizi katika wingi.**

1. Kitabu hiki ni chake.
2. Kalamu hii ni yake.
3. Meza yake imevunjika.
4. Nchi hii ni yetu.

Tathmini ya msamiati

Ambatanisha maelezo ya sentensi na neno sahihi.

1. Eneo la ardhi lenye mipaka. Kwa mfano, Kenya.	Amani
2. Hali ya ukakamavu.	Nchi
3. Hali ya kutokuwepo na vita.	Bendera
4. Kitambaa chenye rangi kinachotambulisha nchi.	Imara

Tathmini ya Sarufi - Vimilikishi

Unganisha maneno na kimilikishi sahihi kutunga sentensi.

1. Mwalimu	wake	kwa nchi ya Kenya unajulikana.
2. Vitabu	vyake	inapendeza sana.
3. Nchi	yetu	viko chini ya meza.
4. Upendo		hufunza somo la hesabu.

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Bi. Wivu na Mwanawe

Shairi

Miezi ya Mwaka

Januari S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Februari S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28	Machi S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Aprili S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Mei S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Juni S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
Julai S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Agosti S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Septemba S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Oktoba S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Novemba S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Desemba S M T W T F S 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

Mnamo mosi Januari, twasherehekea mwaka mpya,
 Mwezi wa pili Februari, twasonga mambo mapya,
 Machi mwezi wa tatu, mashamba kutayarishwa,
 Hakika mwaka mmoja, miezi kumi na miwili.

Aprili mwezi wa nne, **likizo** njema pumzika,
 Mei mwezi wa tano, tarehe ya Leba Dei,
 Juni mwezi wa sita, siku mosi Madaraka,
 Hakika mwaka mmoja, miezi kumi na miwili.

Julai mwezi wa saba, baridi kali nchini,
 Agosti mwezi wa nane, ngano huvunwa shambani,
 Septemba mwezi wa tisa, tamati twakaribia,
 Hakika mwaka mmoja, miezi kumi na miwili.

Oktoba mwezi wa kumi, sherehe ya **Mashujaa**,
 Novemba kumi na moja, mtihamu hufanyika,
 Desemba kumi na mbili, **sherehe** ya Jamhuri,
 Hakika mwaka mmoja, miezi kumi na miwili.

Msamiati**Soma maneno haya.**

likizo mashujaa sherehe

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

shangwe ngano njema upweke

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

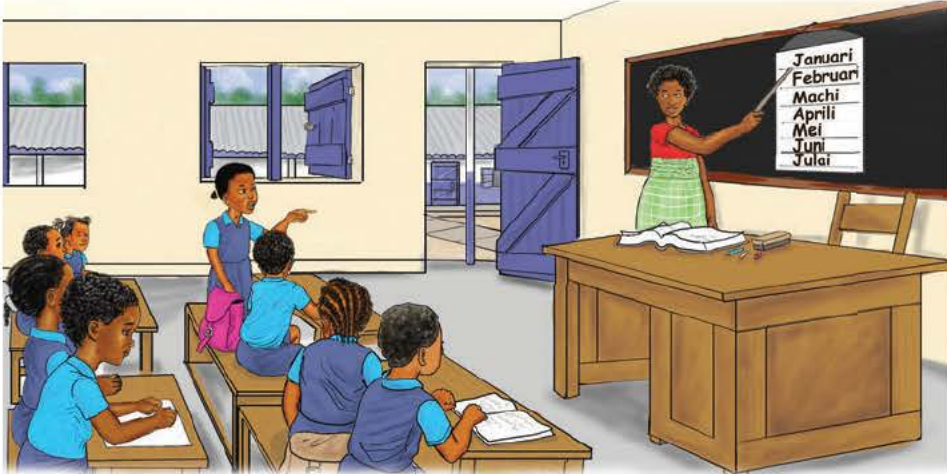
1. Taja kichwa mwafaka cha shairi.
2. Tunaelezwa nini mwanzoni mwa shairi?
3. Je, ni jambo lipi linalofanyika mwezi wa Aprili?
4. Shairi hili linatufunza nini?

Sarufi: Matumizi ya kikomo (.)**Akifisha sentensi hizi ifaavyo kwa kutumia alama ya kikomo.**

1. Alinipa kitabu chake
2. Ngamia anaishi jangwani
3. Mnunuzi alinunua njugu na ngano
4. Kunguru ni ndege mwoga
5. Mwezi wa Julai una baridi kali

Mwaka Mmoja Hakika

Hodi hodi tunabisha, jamani ni mwanzo mpya,
Mwezi wa pili wa mwaka, Februari **kiangazi**,
Machi mwezi wa tatu, mawingu **hutanda** kote,
Kumi na mbili miezi, mwaka mmoja hakika.

Likizo hufurahisha, Aprili **ziarani**,
Pwani huvutia sana, kumwona pweza na nguru,
Mei ni mwezi wa tano, mvua huendelea,
Kumi na mbili miezi, mwaka mmoja hakika.

Juni mwezi wa sita, ni katikati ya mwaka,
Moja mbili hadi saba, Julai mwezi wa saba,
Mwalimu husisitiza, Agosti mwezi wa nane,
Kumi na mbili miezi, mwaka mmoja hakika.

Septemba ni mwezi wa tisa, bidii kwa wanafunzi,
Oktoba na Novemba, ni mitihani jamani,
Desemba mwezi wa mwisho, likizo njema kwa watu,
Kumi na mbili miezi, mwaka mmoja hakika.

Msamiati

Soma maneno haya.

kiangazi

hutanda

ziarani

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kiangazi

mawingu

pweza

kipupwe

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Taja kichwa cha shairi hili.
2. Taja miezi mitano ya mwisho ya mwaka.
3. Wanafunzi huenda likizo miezi ipi?
4. Je, wewe husherehekea siku ya kuzaliwa kwako mwezi upi?

Sarufi: Matumizi ya kikomo

Tumia kikomo kuakifisha sentensi hizi baada ya kuziandika kwenye daftari lako.

1. Mwanamuziki alipiga ngoma vizuri
2. Pweza ni samaki anayepatikana baharini
3. Mwalimu wetu alitutakia njozi njema
4. Mama atanunua unga wa ngano
5. Mwanafunzi alihisi njaa adhuhuri

Kuandika

Andika sentensi nne kuhusu miezi ya mwaka.

Tathmini ya msamiati

Ambatanisha maelezo na neno.

Maelezo	Neno
1. Wakati wa mapumziko.	sherehe
2. Shughuli za kufurahia jambo.	likizo
3. Safari rasmi ya kwenda mahali.	kiangazi
4. Wakati wa jua kali bila mvua.	ziara

Tathmini ya sarufi

Tumia kikomo kuakifisha sentensi hizi.

1. Agosti ni mwezi wa nane wa mwaka
2. Wanafunzi wote walifika shuleni mapema
3. Baba anapenda kusoma gazeti
4. Darasa letu lina wanafunzi hamsini na sita

Shule yangu

Shule yangu inaitwa Bondeni. Ina madarasa manane na wanafunzi mia tano hamsini. Walimu wetu ni tisa. Walimu hawa hufanya kazi ya **ualimu** yaani, kufundisha wanafunzi. **Mwalimu Mkuu** ni Bwana Juma Mokaya. Yeye ndiye msimamizi mkuu wa shule. Bi. Chebet ni Naibu wa Mwalimu Mkuu. Yeye humsaidia Mwalimu Mkuu kusimamia shule hasa katika upande wa nidhamu. Bi. Chebet pia ni mwalimu wa darasa letu. Yeye hapendi wanafunzi wanaorandaranda ovyo darasani.

Kiranja wa darasa letu anaitwa Zafani Mwongera. Yeye ni mwanafunzi mwenye bidii za mchwa na hufanya vyema darasani. Siku moja, wakati wa mvua hakuweza kubeba vitabu kumpelekea mwalimu. Ilimbidi mwalimu ampe mwavuli wake ili avipeleke vitabu hivyo kwenye majilisi. Zaidi ya hayo, Zafani humsaidia mwalimu kudumisha nidhamu darasani. Yeye pia humsaidia mkutubu kupanga vitabu maktabani. Kwenye maktaba kuna vitabu vipya vya hadithi tamutamu. Mimi na wenzangu tunapenda kuviazima vitabu hivyo na kuvisoma.

Langoni mwa shule yetu kuna bawabu. Jina la bawabu wetu ni Bwana Adamu. Kabla ya kufanya kazi ya ubawabu, Bwana Adamu alifanya kazi ya uaskari wa polisi.

Msamiati

Soma maneno haya.

ualimu

Mwalimu Mkuu

kiranja

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vipya

vyema

vyake

vyote

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Jina la shule ya msimulizi wa hadithi hii ni _____.
2. Jina la Naibu wa Mwalimu Mkuu ni _____.
3. Kiranja humsaidia mwalimu kufanya nini?
4. Unafurahia kusoma vitabu vipi?

Sarufi - Ukanusho wa nyakati

Tambua makosa ya kisarufi kisha ukanushe sentensi hizi.

1. Kiranja alikusanya madaftari kesho.
2. Bawabu atawalinda wanafunzi jana.
3. Bawabu alilinda lango kesho.
4. Kiranja atapanga vitabu jana.

Siku ya Michezo

Sote tulifika shuleni alfajiri na mapema siku hiyo. Ilikuwa ni siku ya riadha. Tulivalia sare zetu mpya za spoti. Mara tu kengele ikalia na tukaenda kwenye gwaride. Mwalimu Mkuu alituhutubia, kisha tukaenda uwanjani kuanza michezo. Baadhi ya wanafunzi walipiga ngoma na kupuliza vuvuzela kuwashangilia wenzao.

Mbio za mita mia moja ndizo zilizotangulia. Kiranja wetu alisema, “Wewe utaliwakilisha darasa letu.” Kipenga kilipopulizwa, mimi nilichomoka kama risasi. Nikashinda mbio hizo. Wanafunzi wa darasa letu waliimba, “Nani kama sisi? Sisi tuko juu.”

Shindano la pili lilikuwa la kurusha mkuki wa chuma. Ingawa nilikuwa nimechoka, wanafunzi waliniita na kunitia moyo. Mashindano yakaanza mara moja. Nilijaribu kwa bidii zangu zote. Kwa bahati mbaya sikushinda.

Siku hii haikukosa mikosi kwani mmoja wa washindani aliteleza na kuanguka chini. Mkono wake ukachubuka. Alipelekwa hospitalini kutibiwa. Baada ya kutibiwa na **daktari** alipelekwa katika wodi. Hapo **nesi** alimshughulikia vyema kwa kumpa dawa na kusafisha kidonda.

Michezo ilipokwisha, **Naibu wa Mwalimu Mkuu** alinituma ofisini mwake kuleta zawadi. Washindi walizawadiwa jinsi walivyofuatana na wakafurahi.

Msamiati

Soma maneno haya.

Naibu wa Mwalimu Mkuu

nesi

daktari

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vyakula

mpya

walivyofuatana

vyema

Kusimulia hadithi

1. Mwanafunzi mmoja asimulie hadithi darasani.
2. Katika vikundi vya wanafunzi wawili, wanafunzi wawasimulie wenzao hadithi.

Sarufi: Ukanusho wa nyakati

Tambua makosa ya kisarufi kisha ukanushe sentensi hizi.

1. Jana nitaenda shambani asubuhi.
2. Kesho nilifua nguo zangu.
3. Jana nitacheza na rafiki yangu.
4. Leo nilifanya kazi ya ziada.

Tathmini ya msamiati

Chora vifaa kama vile mpira, firimbi, mkuki na neti ambavyo hutumika siku ya michezo.

Tathmini ya sarufi

	Nafsi ya Kwanza	Nafsi ya Pili	Nafsi ya Tatu
Hali halisi	Mimi nitapalilia bustani ya shule.	Wewe ___palilia bustani ya shule.	Yeye atapalilia bustani ya shule.
Ukanusho	Mimi ____palilia bustani ya shule.	Wewe hautapalilia bustani ya shule.	Yeye___palilia bustani ya shule.

Nyumbani kwa Bi. Amina

Bi. Amina aliishi katika kijiji cha Kisimani. Yeye na mume wake walikuwa na watoto watatu. Waliwafunza watoto wao maadili. Waliwafunza kufanya kazi na kutii wakubwa kwa wadogo. Bi. Amina aliwafunza kuwaamkia watu kwa heshima na kuwaaga wageni wanapoondoka kwao. Pia, aliwafunza kusali kila asubuhi walipoamka na jioni kabla ya kulala.

Vilevile, aliwafunza watoto wake kufungua na kufunga madirisha na milango asubuhi wanapoamka. Hii ni kwa sababu ya kuruhusu hewa safi kuingia ndani ya nyumba.

Siku moja, Bi. Amina aliwaaga watoto wake na kuwatakia siku njema. Alienda kijijini kuhudhuria arusi. Alimwacha yaya nyumbani kuwalea watoto wake.

Yaya alimtamkia safari njema. Jioni moja, mtoto aliteleza na kuumia mguu kutokana na maji yaliyomwagika sakafuni. Mtoto alilia kwa uchungu. Yaya alimpa **huduma ya kwanza** kwa kutumia dawa kutoka kwenye kisanduku cha huduma ya kwanza. Kisanduku hiki huwa na vitu kama vile pamba, bandeji, dawa, makasi na spiriti. Yaya aliwakanya watoto wasimwage maji ovyoovy. Aliwafunza jinsi ya kupangusa maji kila yanapomwagika chini. Yaya alihakikisha kuwa kuna **usalama** nyumbani. Hakuwaruhusu watoto wacheze jikoni. Hii ni kwa sababu wangeweza kupata ajali kwa kuchomeka.

Jioni, yaya aliyafunga madirisha na milango ili kuzuia wanyama na wezi kuingia nyumbani. Kabla ya kulala watoto walitakiana usiku mwema. Yaya hakuruhusiwa kumkaribisha mtu yeyote asiyemjua. Amri hii ilivalinda kutokana na **walaghai**. Bi. Amina aliporudi alifurahi kuipata familia yake ikiwa salama. Alimshukuru yaya kwa kazi nzuri aliyofanya.

Msamiati

Soma maneno haya.

usalama

huduma ya kwanza

walaghai

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

maadili

madirisha

anapenda

kisanduku

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Bi. Amina aliwafunza watoto wake nini?
2. Ni vitu gani vinavyopatikana katika kisanduku cha huduma ya kwanza?
3. Bi. Amina alipokuwa akisafiri, yaya alimtakia nini?
4. Je, unaweza kumpa mwenzako huduma ya kwanza akitokwa na damu puani?

Sarufi: Kinyume cha vitenzi

Andika kinyume cha maneno haya.

Kitendo	Kinyume
Mfano: enda	rudi
1. lala	_____
2. _____	cheka
3. panga	_____
4. _____	simama

Tuzingatie Usalama

Familia ya Cherop iliishi jijini Nairobi. Akina Cherop walishirikiana na majirani zao kila wakati. Cherop alimsaidia mama yake kufanya kazi za nyumbani. Yeye alikuwa mtoto mtiifu aliyependa kufanya kazi.

Siku moja alipomaliza kazi, Cherop alitoka kwenda kwa rafiki yake Rehema. Mama yake alikuwa **amemhimiza** kufungua na kufunga lango kila wakati alipotoka. Aligeuka ili alifunge lango lile. Mara tu alishtukia ameshikwa mkono na mtu asiyemjua. Moyo wake ulidunda kwa kasi. Alijaribu kutoroka lakini hakuweza.

Alipoulizwa jina lake, Cherop alisita kujibu. Mtu huyo alimwamrisha arudi nyumbani kwao amfungulie mlango. Cherop alipiga **mayowe**. Kwa bahati nzuri, baba yake Rehema aliyekuwa ameenda kazini alirudi nyumbani mapema. Alimshika mtu huyo na kumhoji kabla ya kumpeleka katika kituo cha polisi. Baadaye, alimpeleka Cherop nyumbani kwao. Alimpongeza kwa ujasiri alioonyesha aliposhikwa na mtu yule mbaya. Alimhimiza aendelee **kujihadhari** na watu asiowajua. Alisisitiziwa umuhimu wa kuwajulisha watu wazima iwapo anataka kutoka nyumbani. Cherop aliahidi kuwa mtiifu na kufuata maagizo.

Msamiati**Soma maneno haya.**

amemhimiza

mayowe

kujihadhari

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

ulidunda

aende

punde

baadaye

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Cherop alifanya nini akiwa nyumbani?
2. Cherop alishikwa mkono na nani?
3. Taja mambo mengine ambayo huhakikisha usalama nyumbani.
4. Hadithi hii inakufunza nini?

Sarufi: Kinyume cha vitenzi**Ambatanisha kitenzi na kinyume chake.**

Kitenzi	Kinyume
1. funga	lia
2. washa	rudi
3. cheka	fungua
4. enda	zima

Imla

Sikiliza maneno atakayosoma mwalimu, kisha uyaandike kwa usahihi.

Tathmini ya Sarufi

Jaza mapengo kwa kuandika kinyume cha kitendo kilicho kwenye mabano.

1. Msichana ali _____ juu ya kiti. (simama)
2. Baba anapenda ku _____ panya. (tegua)
3. Yaya hu _____ mlango jioni. (fungua)
4. Maria hu _____ kitanda chake vizuri. (tandua)

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Zawadi ya Abrahamu

Mazingira ya Binadamu

Mazingira ya binadamu ni muhimu kwa maisha yake. Mazingira haya yanajumuisha ndege, miti, misitu, wanyama, maji, nyumba na hata binadamu wengine. Ni muhimu kuyatunza na kuyathamini mazingira ili kulinda afya.

Kwanza, mtu anafaa kuanza kwa usafi wa mwili wake. Ili kuimarisha usafi wa mwili, mtu anapaswa kuoga, kuvaa nguo safi, kukata kucha na kuchana nywele.

Usafi wa nyumba pia ni muhimu. Nyasi karibu na nyumba lazima zikatwe ili mbu wasipate makao. Taka zote ziwekwe katika pipa la taka lililotengewa maalum. Choo pia kiwe safi. Ufagio wa chooni ni vyema ubaki chooni na usitumiwe kufagia nyumba.

Ni muhimu chemichemi za maji **zihifadhiwe** na maji yasichafuliwe. Isitoshe, mifereji ya maji taka haifai kuelekezwa mitoni. Kila pahali, taka zinafaa ziokotwe na **kuzolewa** kila siku haraka iwezekanavyo.

Usafi wa mazingira ukidumishwa, magonjwa yatapungua na taifa litakuwa na watu wenye afya. Watu wenye afya hufanya kazi kwa bidii. Usafi wa mazingira ni kinga dhidi ya maradhi na umaskini. Mazingira machafu hueneza maradhi ambayo tiba huwa polepole na ya **gharama** ya juu. Je, ni nani asiyejua thamani ya mazingira safi?

Msamiati**Soma maneno haya.**

kuzolewa

zihifadhiwe

gharama

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

zihifadhiwe

maradhi

thamani

kuyathamini

Kusimulia hadithi**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Taja kichwa cha hadithi.
2. Ni mambo gani yanazungumziwa katika aya ya kwanza?
3. Eleza jinsi usafi wa nyumba unafaa kufanywa kulingana na aya ya tatu?
4. Mwishoni mwa hadithi tunashauriwa kufanya nini ili kuimarisha afya yetu?

Sarufi: Vielezi**Kamilisha sentensi ukitumia “haraka” au “polepole”**

1. Mwendo wa kobe ni wa _____.
2. Ukichelewa kuamka unafaa kwenda shuleni kwa mwendo wa _____.
3. Mwanafunzi mzuri huandika _____.
4. Gari kuukuu huendeshwa _____.

Katika vikundi vya wanafunzi wawili, igiza kwa kurejelea maneno yaliyo kwenye mabano.

1. Andika (polepole)	2. Fungua mlango (haraka)
3. Tembea (polepole)	4. Keti (haraka)

Tunga sentensi mbili ukitumia neno ‘polepole’ na mbili ukitumia neno ‘haraka’.

Mazingira Yetu

Ni jambo la muhimu sana kuyatunza mazingira yetu ili yawe safi kila wakati. Ili kuyatunza mazingira yetu, ni lazima kukusanya takataka zote zilizo karibu nasi na kuzitupa pahali ambapo panafaa. Mimi hutumia **reki** kukusanya takataka polepole karibu na nyumba yetu.

Taka ambazo haziwezi kuoza, kama vile vipande vya chupa au chuma, zinafaa kuwekwa kando kwa ajili ya kusagwa na kutumiwa upya. Taka zisizoweza kusagwa zinafaa kutumbukizwa shimoni na **kufukiwa**.

Taka zilizofukiwa shimoni zitazuia maji kusalia karibu na makazi yetu, hivyo kuepuka makazi ya mbu. Hivyo, tutajikinga dhidi ya magonjwa yanayoenezwa na mbu kama vile malaria. Kusaga na kutumia taka upya ni muhimu kwani zinatumiwa kama rasilmali.

Kusafisha sakafu ni njia moja ya kuhakikisha kuwa wadudu kama vile funza hawaingii miguuni mwetu. Ni vizuri pia **kufyeka** nyasi ndefu zilizo karibu na mahali tunapoishi au kuchezea. Hii itasaidia kuhakikisha kuwa wanyama hatari kama vile nyoka wanakaa mbali na sisi. **Vilevile, nyasi ndefu zinaweza kututatiza tunapotembea haraka.**

Ni jambo zuri sana kupanda miti. Miti ni thamani kwa kuwa hutupatia kivuli na mahali pa kupumzika tunapohisi joto. Miti pia husaidia kutuinga dhidi ya upepo mkali ambao unaweza kung'oa paa za nyumba. Zaidi ya hayo, sehemu mbalimbali za miti fulani hutumiwa kama dawa. Kwa ufupi, miti ina matumizi mengi na huhifadhi mazingira.

Msamiati

Soma maneno haya.

reki kufukiwa kufyeka

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

huhifadhi kadhalika dhidi ya thamani

Kusimulia hadithi

Jibu maswali yafuatayo.

1. Taja kichwa cha hadithi.
2. Ni mambo gani yanazungumziwa katika aya ya kwanza?
3. Eleza jinsi ya kushughulikia aina tofauti za taka kulingana na aya ya pili.
4. Mwishoni mwa hadithi tunashauriwa kufanya nini ili kung'arisha mazingira yetu?

Sarufi: **Vielezi - Matumizi ya polepole na haraka****Jaza mapengo kwa kutumia haraka au polepole.**

1. Tulipotumia garimoshi la kasi, tulifika Nairobi _____.
2. Konokono anajulikana kwa kutembea _____.
3. Fanya _____ tuondoke, tusichelewe.
4. _____ ndio mwendo.

Tathmini ya msamiati

Tunga sentensi ukitumia maneno yafuatayo.

1. zihifadhiwe
2. kuzolewa
3. reki
4. kufyeka

Tathmini ya Sarufi

Tunga sentensi mbili ukitumia kielezi 'haraka' na mbili ukitumia kielezi 'polepole'.

Duka la Bi. Musa

Shughuli za mapema, wateja pale dukani,
Bidhaa zionekane, **bei** imeandikwa,
Usafi anadumisha, wanunuzi asiwakose,
Dukani kwa Bi. Musa, sikosi nitakacho.

Kupanga bidhaa rafuni, duka lake lipendeze,
Utiifu na bidii kazini, hasara atapataje?
Kuuza ndiyo shughuli, faida isimponyoke,
Dukani kwa Bi. Musa, sikosi nitakacho.

Boflo, maziwa, majani, sukari, unga na pipi,
Vyote huviuza dukani, na vingine vingi sijataja,
Kilo kamili huipima, kutumia ratili yake,
Dukani kwa Bi. Musa, sikosi nitakacho.

Jioni pesa huzihesabu, **sarafu** na pia noti,
Bidhaa huwa zimeuzwa, kidogo huwa imebaki,
Kukopesha hakopeshi, wengi huuliza kwa nini?
Dukani kwa Bi. Musa, sikosi nitakacho.

Msamiati

Soma maneno haya.

bei kilo sarafu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

bidhaa pima boflo pipi

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Duka la Bi. Musa hufunguliwa lini?
2. Kwa nini ni muhimu kwa Bi. Musa kudumisha usafi?
3. Sukari hupimwa kwa kutumia nini?
4. Shairi hili linatufundisha nini?

Sarufi: Alama ya kuuliza (?)

Tumia alama sahihi kuakifisha sentensi zifuatazo.

1. Hasara atapataje
2. Sheila ana vitabu vingapi
3. Mwalimu wa hisabati ni nani
4. Shule zitafungwa lini

Unapotumwa Dukani

Unapotumwa dukani, hakikisha una **pesa**,
 Usipokuwa na pesa, cha kununua utakosa,
Muuzaji atakuuliza, ni nini wataka?
 Endapo **hela** hunazo, dukani usikimbilie.

Muuzaji nakwambia, faida ndiyo anataka,
 Hasara haitaki, bei anapoiweka,
Noti ukimpatia, hata sarafu ataishika,
 Endapo hela hunazo, dukani usikimbilie.

Ratili nayo dukani, kazi yake nitaeleza,
 Hutumika kupima bidhaa, basi hata utapata,
Kilo ngapi unataka? atakuuliza muuzaji,
 Endapo hela hunazo, dukani usikimbilie.

Msamiati

Soma maneno haya.

hela

noti

pesa

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

bei

anapoiweka

endapo

basi

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kutokana na shairi unatakiwa kuwa na nini unapoenda dukani?
2. Muuzaji anataka kupata nini katika biashara yake?
3. Mnunuzi anaweza kutumia pesa za aina gani dukani?
4. Taja bidhaa zingine ambazo zinaweza kupimwa kwenye ratili.

Sarufi: Alama ya kuuliza (?)

Msomee mwenzako sentensi zifuatazo kwa usahihi.

1. Unataka kuandika nini?
2. Shule yako inaitwaje?
3. Unataka kununua nini?
4. Unaenda wapi?

Kuandika

Katika vikundi vya wanafunzi wawili, andikeni kisa kifupi kuhusu umuhimu wa kufanya biashara.

Tathmini ya msamiati

Jaza mapengo kwa kutumia neno sahihi kutoka kwenye mabano.

1. Nilitumia _____ kununulia bidhaa dukani. (pesa, bofulo)
2. Pesa za _____ hutengenezwa kwa karatasi. (bei, noti)
3. _____ ni jina lingine la pesa. (Dukani, Hela)
4. Pesa za _____ hutengenezwa kwa madini. (hela, sarafu)

Tathmini ya Sarufi

Akifisha sentensi hizi kwa kutumia alama ya kiulizi (?) au kikomo (.).

1. Sarafu ni pesa gani
2. Nilimwona mchuuzi dukani
3. Nitaenda kumtembelea baba
4. Unataka nini hapa dukani

Ndege wa nyumbani

Naomba mnisikilize, ya ndege nielezee,
Chini ya mti niongeze, uzuri niwatajije,
Machoni wawapendeze, mazuri muwatendee,
Kuku **ndege** wangu kweli, wa nyumbani nampenda.

Bata ana rangi zake, mwingine wa kuvutia,
Mayai bila **makeke**, kwenye nyasi hututagia,
Batamzinga na yake, nyama twaitumia,
Kuku ndege wangu kweli, wa nyumbani nampenda.

Ndege hawa nilotaja, ndege wa maana sana,
Mwito kwa yeyote mja, utunzi watakikana,
Tena sote kwa pamoja, tuwajali kwa mapana,
Kuku ndege wangu kweli, wa nyumbani nampenda.

Msamiati

Soma maneno haya.

makeke

batamzinga

ndege

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

nyasi

nyumbani

kweli

kwenye

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Ni ndege yupi anayependwa sana?
2. Batamzinga anatusaidia vipi?
3. Tunaombwa kuwafanyia ndege nini?
4. Taja ndege wengine wanaofugwa.

Sarufi: Vihusishi - 'juu ya', 'chini ya'

Soma sentensi hizi.

1. Kasuku amepaa juu ya mti.
2. Maria ameweka mayai chini ya kabati.
3. Kuku aliruka juu ya mtungi.
4. Bata amelala chini ya ghala.

Tumia "juu ya" au "chini ya" kujaza mapengo katika sentensi zifuatazo.

1. Chungu kiko _____ meko.
2. Meli iko _____ maji.
3. Ameketi _____ kivuli.
4. Viatu vichafu viko _____ kitanda.

Ndege Ninayempenda

Salamu natanguliza, ya moyoni niwajuze,
Mandhari ya kutuliza, chini ya mti mujikalize,
 Mwenyezi Mungu kaumba, nafsiyo kaitulize,
Kasuku ndege ajabu, ndege ninayempenda.

Kanga na **mbayuwayu**, darajale sifikie,
 Haya **njiwa** afugwaye, karibu asimfikie,
 Maneno mengi aigayo, hasira nyingi takuondolea,
 Kasuku ndege ajabu, ndege ninayempenda.

Wenye uzuri na umbo, wavutiao machoni,
 Heroe tausi wana mambo, maringo wao mwendoni,
 Siwapi langu jambo, rohoni niwawekeni,
 Kasuku ndege ajabu, ndege ninayempenda.

Atakayefuga kasuku, lische tamwandalia,
Tundu lake madhubuti, juu ya mti katulia,
 Uhuru wake ni dhati, kukupasha aloyakalia,
 Kasuku ndege ajabu, ndege ninayempenda.

Msamiati

Soma maneno haya.

kasuku

mbayuwayu

njiwa

atakayefuga

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

dhati

madhara

ndege

ninayempenda

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Eleza ni kwa nini mwandishi anampenda kasuku kulingana na ubeti wa kwanza.
2. Taja ndege wanaolinganishwa na kasuku.
3. Ni ndege gani wenye maringo?
4. Anayetaka kufuga kasuku anashauriwa afanye nini?

Sarufi: Vihusishi

Tunga sentensi kulingana na picha ukitumia vihusishi “chini ya” au “juu ya”.

1.

2.

3.

4.

Tathmini ya Msamiati

Tunga sentensi ukitumia majina ya ndege wafuatao.

1. batamzinga	2. vijiwa
3. kasuku	4. kuku

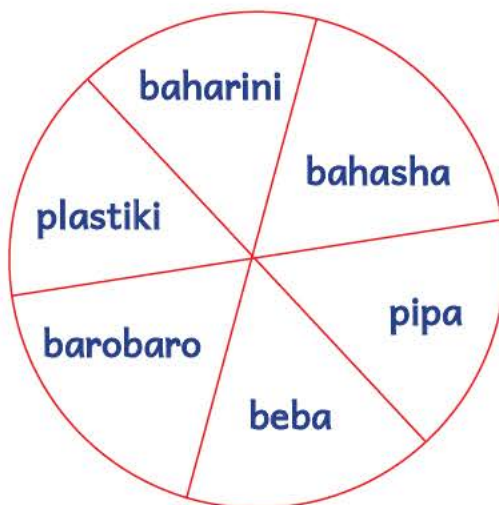

Tathmini ya Sarufi

Tunga sentensi mbili ukitumia kihusishi “chini ya” na mbili ukitumia kihusishi “juu ya”.

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.

Tazama maneno yaliyomo kwenye gurudumu la maneno. Soma maneno hayo haraka iwezekanavyo huku mwenzako akihesabu kutoka moja hadi kumi.

Umewahi Kumwona Pomboo?

Jina langu ni Sasha. Wakati wa likizo, nilimtembelea shangazi Helena anayeishi Mombasa. Alinipa kitabu chake kipya ambacho kilikuwa na picha za wanyama wa majini. Nilipotazama picha, niliingiwa na hamu ya kwenda kuwaona wanyama hao baharini.

Nilimwomba shangazi anipeleke kisha jioni, tukaenda na yeye ufuoni. Tulipofika ufuoni, tuliwaona watu wengi. Meli kubwa kutoka **taifa** jirani ilipita ikielekea kutia nanga bandarini mwetu. “Meli hii kubwa itatia nanga bandarini mwetu,” Wavuvi walisema.

Baadaye, nilisikia kelele kutoka upande wa kulia. Hatua kama thelathini hivi mbele yangu, niliona kioja. Samaki mkubwa alikuwa akiruka juu ya maji. Mvuvi mmoja alisema, “Lo! Pomboo. Mnyama mwenye kasi ajabu.”

Nilipigwa na butwaa. Kumbe pomboo anaogelea kwa kasi majini! Ngozi yake ilimetameta kama dhahabu. Macho yake yalikuwa meupe kama theluji. Nilimwangalia pomboo huyo akiruka baharini, nikampenda. Nilitamani kuwa mwanaharakati wa kulinda viumbe wa baharini na kuacha ndoto yangu ya kuwa **daktari.**

Jioni tuliporudi nyumbani, nilimsimulia mjomba yote kumhusu pomboo. Mjomba alicheka na kusema, “Sasha, baharini kuna viumbe wengi.” Baadaye shangazi aliandaa vyakula vya aina nyingi tukala na kulala.

Msamiati

Soma maneno haya.

taifa

pomboo

daktari

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kipya

kiumbe

ndoto

vyakula

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Sasha alimtembelea nani Mombasa?
2. Taja sifa mbili za pomboo.
3. Ni viumbe gani wengine wanaopatikana baharini?
4. Unafikiria meli ilikuwa imebeba nini?

Sarufi: Vimilikishi -angu, -ako, -ake

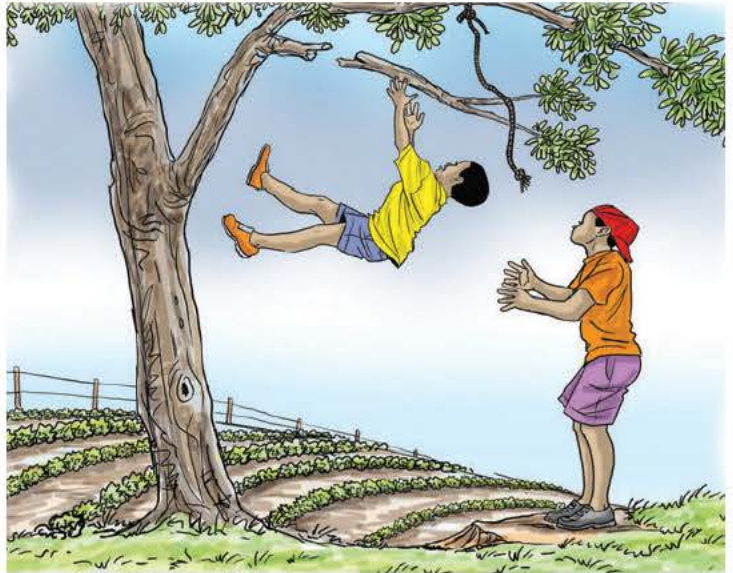
Chagua kimilikishi sahihi kujaza mapengo: changu, lako, chake, yangu.

1. Alinipa kitabu _____.
2. Kichwa _____ si kikubwa.
3. Shangazi _____ alicheka kwa furaha.
4. Jembe _____ limepotea.

Nyanja na Matoi

Nyanja na Matoi walikuwa marafiki wa dhati. Siku moja, walitumwa dukani kununua kamba mpya ya kumfunga ng'ombe. “Tufunge bembea,” alisema Matoi mara tu walipoinunua kamba yao. Matoi alipanda mtini na Nyanja akamtupia kamba

afunge kwenye tawi. Kwa bahati mbaya, tawi lilivunjika. Matoi alianguka chini, pu! “Nisaidie!” Matoi alilia.

Nyanja alimkimbilia ili kumpa huduma ya kwanza. Baadaye, alienda kumwita mama yake. Alikutana na Mama Matoi njiani akienda mtoni. “Matoi ameanguka. Ameumia,” alisema Nyanja huku akilia. Nyanja na Mama Matoi waliandamana hadi alipokuwa Matoi. Matoi alipomwona mama yake, alimlilia kwa uchungu. “Mama! Mkono wangu! Nimegongwa kisugudi.”

Mama alimfunga Matoi kitambaa safi ili asivuje damu. Wote watatu waliandamana hadi kwenye zahanati. Tarishi alimwita nesi. Nesi akamkagua Matoi. Aliona jeraha lake ni dogo. Aliliosha jeraha kwa dawa na akalifunga bendeji. Baada ya sekunde chache, daktari alifika na kumwalia Matoi vyema. Akasema, “Mnaweza kumpeleka nyumbani.” Wakitoka pale langoni walimpata bawabu aliyewatakia afueni ya haraka.

Wakiwa njiani kuelekea nyumbani, Matoi alimwomba mama yake msamaha. Mama alimsameheha na kumkanya kutoshiriki katika michezo kama hiyo.

Msamiati

Soma maneno haya.

tarishi

nesi

daktari

bawabu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

mpya

vyema

kamba

waliandamana

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Ni nani aliyepanda mtini?
2. Kamba ilikuwa ya kufanyia nini?
3. Mtu akiumia, husaidiwa vipi?
4. Hadithi hii inakufunza nini?

Sarufi: **Vimilikishi** -angu, -ako, -ake**Tumia vimilikishi sahihi kujaza nafasi: langu, yake, wako, chake.**

1. Mama _____ alimpeleka hospitalini.
2. Mkoba _____ utaanguka.
3. Jino _____ limevunjika.
4. Kisugudi _____ kimeumia.
5. Kalamu _____ imepotea.

Tathmini ya msamiati

Andika sentensi sahihi ukitumia maneno yafuatayo.

1. pomboo
2. kasi
3. tarishi
4. sekunde
5. kisugudi

Tathmini ya sarufi

Tumia maneno haya kujaza mapengo: yetu, wenu, yao, yenu, vyetu.

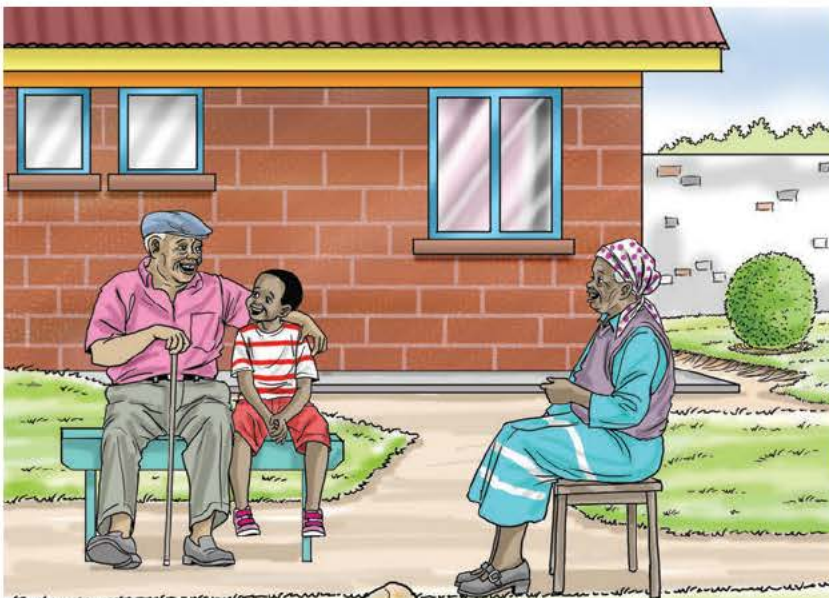
1. Mikoba _____ ilianguka.
2. Ng'ombe _____ walifungwa kwa kamba.
3. Manesi wa hospitali _____ waliwatibu wagonjwa.
4. Meno _____ ni machafu.
5. Vitabu _____ vimewekwa kwenye maktaba.

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Familia ya Ntabo

Soko la Luanda

Kila kijiji kina soko ambalo watu huenda kuuzia na kununua bidhaa. Vijiji vimetengewa siku mbalimbali za soko. Wafanyabiashara husafirisha bidhaa zao kutoka sehemu mbalimbali kupeleka sokoni. Siku ya Jumamosi imetengewa soko la Luanda. Soko hilo ni zuri na lina mpangilio

mwema. Kuna majengo mazuri yaliyotengewa **madalali**. Madalali hung'ang'ana kupata nafasi sokoni. Ndani ya majengo hayo kuna **vibanda** vilivyojengewa madalali. Wafanyabiashara ambao hukosa nafasi hubakia kuwa wachuuzi kutembeza bidhaa zao.

Vibanda hutumiwa kuuzia mboga, matunda, nguo na hata nafaka. Asubuhi na mapema wauzaji na wanunuzi **hufurika** sokoni. Watu hupenda kununua nafaka kama vile dengu, maharagwe na mchele kwa bei nafuu. Wanunuzi wengine hununua bidhaa ili waziuze katika masoko mengine. Mnunuzi ana uhuru wa kutembea kila mahali sokoni ili achague bidhaa zinazompendeza.

Soko la Luanda lina vibanda vingi vya kuuzia nguo. Wafanyabiashara huuza nguo za kila aina. Wao hutumia mikokoteni kusafirisha bidhaa zao. Wanunuzi pia hutumia mbinu hiyohiyo kupeleka bidhaa zao nje ya soko. Serikali ya kaunti hufurahishwa na jinsi biashara inavyoendelezwa katika soko la Luanda. Baadaye wateja hurudi nyumbani wakiwa wamejaza bidhaa ndani ya vikapu vyao. Wachuuzi na madalali hupata faida kubwa. Biashara huwa na faida nyingi kwa mtu binafsi na kwa jamii nzima.

Msamiati

Soma maneno haya.

hufurika

madalali

vibanda

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vimetengewa

majengo

hung'ang'ana

dengu

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Soko lililotajwa katika hadithi ni gani?
2. Wafanyabiashara hutumia nini kusafirisha bidhaa zao?
3. Taja nafaka zilizotajwa katika hadithi.
4. Unafikiri ni kwa nini watu hufurika sokoni?

Sarufi: **Vihusishi** 'ndani ya' na 'nje ya'**Tumia vihusishi “ndani ya” au “nje ya” kujaza pengo.**

1. Amejaza bidhaa _____ kikapu.
2. _____ jengo hilo kuna kibanda cha dalali.
3. Mchuuzi hutembeza bidhaa zake _____ soko.
4. Dalali yuko _____ duka.

Siku ya Soko

Alhamisi ni siku ya soko katika kijiji cha Ng'uuni. Watu kutoka sehemu mbalimbali huja sokoni kufanya biashara. Wauzaji na wanunuzi hufanya shughuli mbalimbali. Kila mfanyabiashara hupatiwa **risiti** langoni baada ya kulipa ada

ya soko. Wauzaji huhakikisha kuwa bidhaa zao zinawavutia wanunuzi. Watu wengine hutembea ndani ya soko kuangalia kinachotendeka.

Kuna wauzaji ambao huuza bidhaa kwa jumla na wengine kwa rejareja. Wauzaji wa mifugo kama vile kuku, ng'ombe, mbuzi na kondoo hufika sokoni asubuhi na mapema. **Dalali** hupiga kengele ili kuwavutia wateja. Wanunuzi wengi hukusanyika na kutaja bei wanazopenda kununulia wanyama hao. Mnunuzi anayetaja bei inayofaa huuziwa. Soko la wanyama hufanya vizuri sana.

Aina tofauti za matunda hupatikana sokoni. Wachuuzi huuza matunda kama vile nazi, machungwa, mapapai, tikitimaji na maembe. Mboga kama vile mchicha, sukumawiki, kabeji, kunde na mnavu hupatikana sokoni. Watu wengi hununua mboga za kienyeji. Vilevile, wao hununua nyama kwenye buchari. Katika buchari, nyama hupimwa kwa **ratili**.

Vibanda vya nguo nje ya soko vina wateja wengi pia. Akina mama huwapeleka watoto wao sokoni kuwanunulia nguo. Wakipata nguo zinazowafurahisha, wao hujipima ili kuhakikisha kwamba zinanawatoshea. Wauzaji wote hupata faida.

Msamiati

Soma maneno haya.

dalali risiti ratili

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

ng'ombe kengele kuangalia Ng'uuni

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Siku ya soko ya Ng'uuni huwa ni siku gani?
2. Dalali hufanya kazi gani sokoni?
3. Eleza kazi ya ratili.
4. Taja aina za bidhaa zinazopatikana sokoni.

Sarufi: Vihusishi 'ndani ya' na 'nje ya'

Jaza pengo kwa kutumia "ndani ya" au "nje ya".

1. Soko likifungwa wanunuzi hutoka _____ soko.
2. Bidhaa huletwa sokoni zikiwa _____ mkokoteni.
3. Wauzaji huweka pesa zao _____ mkoba.
4. Ng'ombe huuzwa _____ maduka.

Tathmini ya msamiati

Chagua maana sahihi ya maelezo uliyopewa katika sentensi.

ratili

buchari

faida

kunadi

1. Mapato baada ya kuuza kitu na kuondoa gharama.
2. Mahali panapouzwa nyama.
3. Kifaa cha kupimia uzito.
4. Kutangaza bei kwa sauti kubwa.

Tathmini ya Sarufi

Jaza pengo kwa kutumia kihusishi sahihi 'ndani ya' au 'nje ya'.

1. Wanafunzi wanacheza _____ uwanja.
2. Maji yamo _____ pipa.
3. Wakati wa mapumziko wanafunzi walitoka _____ darasa.
4. Zizi la ng'ombe hujengwa _____ nyumba.

Kilimo cha Miti

Kilimo cha miti kimepata umaarufu mwingi nchini. Miti hutumika kuhifadhi mazingira. Miti ni muhimu kwani inatupa mbao, kuni na

kutengeneza vyombo mbalimbali. Je, utaanzisha vipi kilimo cha miti? Unachohitaji

ni shamba

la kupanda miti. Unaweza

kununua au

kukodisha shamba. Kwanza,

fyeka shamba

kwa kutumia kifyekeo. Kisha,

tumia **shoka** kukata vipande vya miti mikubwa vilivyobaki

shambani. Baadaye, lima na upande miche ya miti kwenye

mistari. Miti inapoendelea kukua inafaa kunyunyiziwa maji

isikauke. Baadaye, utaipalilia na kuitunza hadi itakapokua.

Kilimo cha miti ni rahisi kwa sababu hakihitaji **plau** kulima wala ghala la kuhifadhi mavuno mkulima anapovuna. Yeye huwauzia wateja miti kutoka shambani. Wateja hao hutumia miti hiyo kwa njia mbalimbali.

Zaidi ya hayo, unaweza kufuga nyuki katika shamba la miti. Nyuki huhitaji maji tu. Hawahitaji kutunzwa kama mifugo wengine. Ukifanya hivyo utaendelea **kuvuna** asali huku ukisubiri kupasua mbao katika shamba lao. Kilimo cha miti kina faida kubwa kwa maisha ya baadaye. Je, wewe unapenda kilimo gani?

Msamiati

Soma maneno haya.

plau

shoka

kuvuna

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

unafyeka

kwenye

kwanza

kifyekeo

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kwa nini kilimo cha miti kimepata umaarufu mwingi nchini?
2. Unafikiri mbao hutumiwa kufanya nini?
3. Taja vitu ambavyo hutahitaji unapofanya kilimo cha miti.
4. Taja aina nyingine ya mimea unayojua.

Sarufi: Nafsi ya tatu, wakati ujao-Umoja na wingi**Andika sentensi katika umoja au wingi kwa kutumia kiambishi '-ta'.**

Umoja: -ta	Wingi: -ta
1. _____	Vifyekeo vyao vitatumika shambani.
2. Yeye atauza miti ikikua.	_____
3. _____	Maghala yatajengwa na mafundi wao.
4. Upanga wake utatumiwa kukata mti.	_____

Shamba la Bwana na Bi. Nakitare

Bwana na Bi. Nakitare wanaishi katika kijiji cha Miambani. Shambani mwao kuna ngo'mbe, ngamia, mbuzi na hata mbwa. Kila msimu kuna kazi mbalimbali shambani. Katika msimu huu wa kupanda, watumia **kifyekeo** kukata magugu shambani. Iwapo kazi ni nyingi, watawaita walio na trekta kuwalimia kwa malipo.

Katika kipindi cha **kupalilia**, watafanya kazi shambani na watoto wao watatu: Ali, Mueni na Wafula. Hali ya hewa ikiwa nzuri wataweza kuvuna mazao mengi ya aina mbalimbali. Mazao haya yatauzwa kwa bei ghali. Yale yatakayobaki yatawekwa kwenye ghala.

Bi. Nakitare hutumia upanga kuwakatia mifugo wake majani mororo kutoka shambani. Vilevile, yeye hutumia panga pia kuwakatia ngamia wake matawi yenye majani matamu.

Msimu uliopita, Bwana na Bi. Nakitare walilitayarisha shamba lao. Bwana Nakitare akamwambia Bi. Nakitare, "**Tukilima** kwa bidii tutapata mavuno mengi." Walipanda mahindi shambani mwao. Waliweza kuvuna magunia mia moja ya mahindi na kuyaweka kwenye ghala. Siku moja, wanunuzi kutoka mjini walikuja na kuyanunua kwa bei ghali. Baadaye, Bwana Nakitare aliwalipia watoto wake nauli ya kwenda Mombasa kwani hawakuwa wamewahi kuitembelea mji huo. Msimu huu, Bwana Nakitare amewaahidi watoto wake kuwa atawapeleka nchi jirani iwapo watafanya bidii shambani na shuleni.

Msamiati

Soma maneno haya.

kifyekeo

kupalilia

tukilima

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

yatawekwa

kwani

kifyekeo

chafya

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Taja wanyama walio shambani mwa Bwana na Bi. Nakitare.
2. Ni kipindi gani kilichotajwa katika hadithi?
3. Ni kifaa gani kilitumika kukata magugu shambani?
4. Upanga unaweza kutumika kufanya kazi gani nyingine?

Sarufi: Nafsi ya tatu, wakati ujao-Umoja na wingi**Tunga sentensi sahihi ukitumia nafsi hizi.**

1. sisi
2. wao
3. yeye
4. nyinyi

Kuandika

Andika insha kuhusu umuhimu wa wanyama wa shambani.

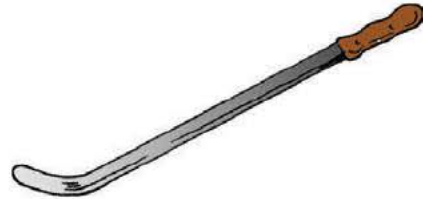
Tathmini ya msamiati

Andika majina ya vifaa vifuatavyo.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Tathmini ya sarufi

Unda sentensi kwa kuambatanisha kiwakilishi cha wakati sahihi na maneno mengine.

1. Jana mama a_

na

fyeka nyasi.

2. Sasa Daudi a_

ta

chinjwa.

3. Kesho ng'ombe a_

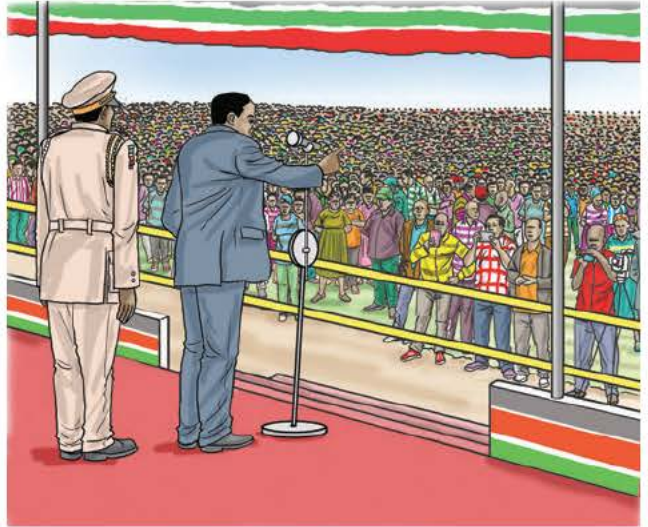
li

lima shamba.

Mwananchi Mzalendo

Mwananchi **mzalendo** ni mtu anayeipenda nchi yake. Mzalendo huwa tayari kulinda na kuipigania nchi yake kwa kila hali. Mzalendo huwajibika na kuheshimu sheria na katiba ya nchi yake. Mwananchi mzalendo ana jukumu la kufanya kazi kwa bidii kila siku ili kulijenga taifa lake. Kwa mfano, kuna wakati ambapo hatari ilitanda milimani na mabondeni. Wananchi walikuwa na uwoga wa vita na wa kuuawa na wazungu. Koitalel Arap Samoei aliliongoza jeshi lake kupigana na wakoloni. Wakoloni hawa walikuja kunyakua mashamba ya nchi yetu. Koitalel Arap Samoei na wenzake walikuwa wazalendo. Waliipenda nchi yao. Wakaamua kukabiliana na mkoloni kwa sababu ya kuitetea nchi yao.

Mzalendo pia ana jukumu la kulinda mali na siri za nchi yake. Kudumisha amani, upendo na **umoja** ni nguzo muhimu katika maisha ya mzalendo. Mzalendo anaiheshimu bendera ya taifa lake na kuimba wimbo wa taifa kwa heshima. Ni jukumu letu kama wazalendo kusaidia katika kutafuta suluhisho kwa matatizo yanayoikumba nchi yetu. Wakati wa majanga kama vile njaa, mafuriko na ukame tunapaswa kuwa katika mstari wa mbele kuwasaidia wengine. Tunafaa kuungana na **raia** wengine ili kuwasaidia waathiriwa. Kila mwaka tunafaa kushiriki sherehe za kitaifa kama siku ya Madaraka na Jamhuri ambapo tunashuhudia **gwaride** la jeshi linaloendeleza sherehe hizi. Mwananchi mzalendo huiwakilisha nchi yake katika michezo ya kitaifa na kimataifa.

Msamiati

Soma maneno haya.

mzalendo

raia

umoja

gwaride

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

mwananchi

mwaka

kuimba

yanayoikumba

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Mzalendo ni mtu gani?
2. Mzalendo huwajibika na kuiheshimu _____ na _____ ya nchi yake.
3. Ni kwa nini Koitalel Arap Samoei alipigana na wakoloni?
4. Taja mambo ambayo yatakufanya kuwa mzalendo halisi.

Sarufi: **Vimilikishi -ake na -ao****Tambua vimilikishi katika sentensi hizi.**

1. Mtoto wake anaitwa Amina.
2. Nyumba yao imejengwa vizuri.
3. Kiatu chake ni kizuri.
4. Nchi yao ina wanariadha wengi.

Mwanariadha Shupavu

Jepkemei ni mwanariadha shupavu kutoka katika kijiji cha Londiani. Yeye hufanya bidii katika kukuza kipaji chake cha kukimbia mbio za masafa marefu.

Wanafunzi katika jamii yake na nchi nzima wanamwona kama kielelezo chema. Ijapokuwa ametoka katika familia maskini, hali hii haijaathiri vibaya hamu yake ya kutaka kufaulu. Jepkemei hurauka asubuhi na mapema kufanya mazoezi katika milima na mabonde ya kijiji chao. Vijana wa kijiji chake humpatia motisha kwa kumsindikiza wakati wa mazoezi yake. Wengine humsaidia kwa nguo na viatu ili atumie wakati wa mazoezi. Kunao wanaompa mawaidha ya lishe bora ili kuimarisha afya yake na kumpa ujuzi wa riadha. Wanakijiji wanatambua kuwa ushirikiano wao utaleta maendeleo makubwa katika eneo lao. Jepkemei akishinda katika mashindano ya kimataifa, sifa zitawaendea wanakijiji pia.

Jepkemei alishiriki mbio za nyika nchini Uingereza mwaka jana na kujishindia nishani ya dhahabu. Bendera ya Kenya ilipeperushwa uwanjani na wimbo wa taifa kuimbwa huko Uingereza. Ushindi huu ulipokelewa kwa shangwe katika taifa la Kenya. Wananchi walimkaribisha kwa nyimbo za kizalendo na kumsifu alipowasili nchini. Rais wa taifa la Kenya alimtuza kwa kuwa mwanariadha bora zaidi nchini. Jepkemei alitumia baadhi ya pesa alizotunukiwa kuisaidia familia yake. Kutokana na upendo mkubwa alio nao kwa wazazi wake, aliwajengea nyumba. Vilevile, alitumia pesa nyingine kujenga shule ya kisasa katika kijiji cha Londiani. Alianzisha vikundi vya kuwashauri vijana wakuze talanta zao ili kujiendeleza kimaisha. Yeye anapenda kuwahimiza vijana washirikiane kujenga taifa.

Msamiati

Soma maneno haya.

mwanariadha

bendera

upendo

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

wimbo

kuimbwa

mwanariadha

wanatambua

Ufahamu

Jibu maswali haya.

1. Jepkemei anatoka katika kijiji kipi?
2. Jepkemei alishiriki katika mchezo upi?
3. Ni nani aliyemtua Jepkemei?
4. Je, wewe hushiriki vipi katika kukuza uzalendo wako?

Sarufi: Kimilikishi -ake na -ao

Andika wingi wa sentensi zifuatazo ukitumia kimilishi -ao.

1. Jamii yake iliishi Londiani.

_____.

2. Talanta yake inamfanya ajiendeleze.

_____.

3. Ushindi wake ulimfurahisha mwalimu.

_____.

4. Kijana wa kijiji chake humpatia motisha.

_____.

Tathmini ya Sarufi - Vimilikishi

Tunga sentensi nne ukitumia maneno haya pamoja na kimilikishi -ake.

1. chungwa
2. kabati
3. chombo
4. mtoto

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Familia ya Ntabo

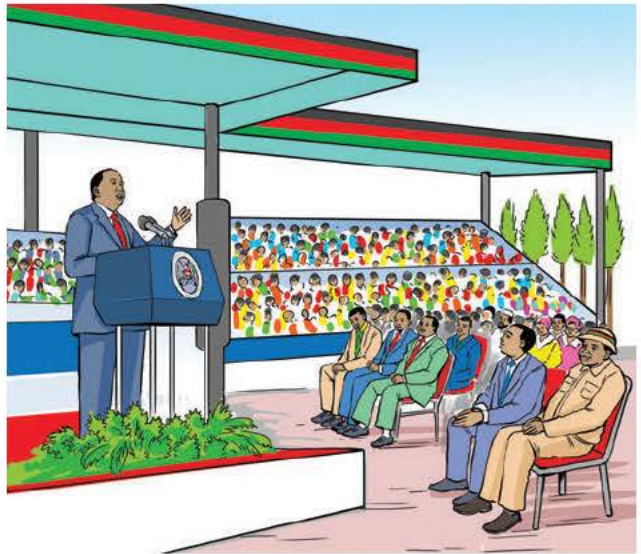

Sikukuu Muhimu Nchini

Sikukuu ni siku ambayo watu husherehekea au kuadhimisha tukio fulani muhimu. Nchi ya Kenya, imeweka sikukuu ambazo **huadhimishwa** katika miezi kadhaa ya mwaka.

Katika mwanzo wa mwaka, kuna sherehe za mwaka mpya ambazo hufanyika mnamo Januari **mosi**. Sherehe hizi huanzia usiku wa tarehe thelathini na moja Desemba. Wakenya wengi hujumuika pamoja kuukaribisha mwaka mpya.

Leba Dei ni siku ya wafanyakazi ambayo hufanyika tarehe mosi mwezi wa Mei. Sherehe ya Leba Dei ni ya kimataifa. Sherehe hizi huongozwa na wizara ya Leba pamoja na chama cha wafanyakazi nchini.

Tarehe mosi Juni ni sherehe ya **Madaraka** nchini. Wakenya huadhimisha siku ambayo nchi ya Kenya ilipata idhini ya kujitawala. Kuna sherehe ya Mashujaa ambayo huwa tarehe ishirini Oktoba. Siku hii huwatambua mashujaa waliopigania uhuru, wanariadha, wanasoka, wakulima bora na wengineo.

Mwezi wa Desemba huwa na sherehe mbili muhimu. Tarehe kumi na mbili wakenya huadhimisha siku ambayo nchi yao ilipata kuwa jamhuri. Sikukuu ya Krismasi husherehekewa tarehe ishirini na tano Desemba. Krismasi ni sikukuu ya Kikristo.

Vilevile, kuna sikukuu nyingine kama vile Diwali ambayo ni sikukuu ya Kihindi. Idi ul Fitr ni sikukuu ya Kiislamu inayosherehekewa baada ya mfungo wa Ramadhani. Ama kwa kweli, sherehe hizi huwa ni habari njema kwa wakenya wote.

Msamiati

Soma maneno haya.

huadhimishwa

mosi

Madaraka

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

wengineo

nyingine

huongozwa

njema

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Siku ya wafanyakazi husherehekewa mwezi gani?
2. Sikukuu ya Mashujaa husherehekewa mwezi gani?
3. Ni mwezi gani ambao una sikukuu mbili nchini Kenya kama ilivyotajwa katika hadithi?
4. Je, wewe unaupenda mwezi gani?

Sarufi: Matumizi ya kikomo

Akifisha sentensi hizi ifaavyo kwa kutumia alama ya kikomo.

1. Alinipa kitabu chake
2. Ngamia anaishi jangwani
3. Mnunuzi alinunua njugu na ngano
4. Kunguru ni ndege mwoga

Biashara ya Bwana Ngao

Ngao alikuwa mvuvi aliyeishi karibu na soko la Njozi Njema. Alifanya kazi yake ya uvuvi kwa bidii. Asubuhi na mapema aliamka na kwenda mtoni. Pale mtoni palikuwa na aina mbalimbali ya samaki kama vile ngege na mkunga. Ngao alivua samaki kila siku na mara nyingine alipenda kunadi samaki wake kwa kupaza sauti “Mia moja **mia moja!**” Wanakijiji walimpa jina la utani: ‘Mia moja moja’ Ngao, Mia moja moja, alizoea kuwaambia wateja wake, “Lazima uje na kikapu chako cha kubebea samaki kwani karatasi za plastiki haziruhusiwi kamwe.”

“Mia moja **mia moja!**” Wanakijiji walimpa jina la utani: ‘Mia moja moja’ Ngao, Mia moja moja, alizoea kuwaambia wateja wake, “Lazima uje na kikapu chako cha kubebea samaki kwani karatasi za plastiki haziruhusiwi kamwe.”

Mnamo mwezi wa Aprili, msimu wa mvua ulianza. Maji yaliongezeka mtoni na samaki wakawa wengi sana. Siku moja Ngao alipotoka kuvua samaki alihisi kiu, akachota maji mtoni na kunywa. Punde, alisokotwa na tumbo hata hakuweza kusimama. Maji ya mto yalikuwa na uchafu. Uchafu huu ulitoka katika kiwanda kilichokuwa karibu. Kesho yake, samaki wengi walikufa na wakaanza kuelea majini. Wavuvi wengine walianza kuuza samaki waliokufa. Mpwa wake Ngao na watu wengine walimwomba apate nafuu haraka ili awauzie samaki wazuri. Baada ya wiki tatu, Ngao alirudi sokoni na mtungo wa samaki. Watu walifurahi kumwona. Kila mnunuzi aliweza kupata samaki kulingana na mapato yake na idadi aliyoitaka. Kuna wale walionunua kwa wingi na wengine mmoja mmoja. Ngao aliuza samaki kulingana na ukubwa wao. Aliwauza kwa **shilingi themanini, tisini na tano, mia moja** na hata zaidi.

Msamiati

Soma maneno haya.

tarakimu

themanini

mia moja

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

ngao

njozi

ngege

mkunga

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Ngao alikuwa akifanya kazi gani?
2. Ngao alikuwa mgonjwa wakati gani?
3. Samaki wana manufaa gani kwa binadamu?
4. Ni aina ngapi za samaki zilizotajwa katika hadithi?

Sarufi: Matumizi ya kikomo (.)

Akifisha sentensi hizi ifaavyo.

1. Alinipa penseli yangu
2. Samaki anaishi majini
3. Wavuvi waliwauza samaki
4. Karatasi za plastiki haziruhusiwi
5. Msimu wa mvua ulianza mwezi Aprili

Kuandika

Eleza sherehe zinazofanyika katika miezi hii: Januari, Mei, Juni na Desemba.

Tathmini ya Sarufi

Akifisha sentensi zifuatazo.

1. mwalimu wetu anaitwa Cherono
2. mvuvi alienda kuvua saa ngapi
3. baba alizaliwa mwaka gani
4. karo ya shule ni kiasi gani

Mkulima Hamisi Mchapakazi

Bwana Hamisi anaishi katika kijiji cha Ngomeni. Yeye ni **mkulima** hodari. Kazi hii ya **ukulima** imemsaidia sana. Ameweza kununua gari jipya. Katika shamba lake amefuga ng'ombe wa maziwa na kuku wa mayai na wa nyama. Pia, amepanda mahindi, maharagwe na pojo.

Bwana Juma ni mfanyakazi pale shambani. Siku ya Bwana Juma huanza mapema alfajiri. Anapoamka, yeye huwaamsha wafanyakazi wake ili wasaidiane kuwakama ng'ombe. Mke wake huwaletea vifaa vyote vya kutumia kukama ng'ombe hao. Maziwa haya huuzwa sokoni na **mchungaji** mmoja. Baada ya maziwa kupelekwa sokoni, zizi huoshwa na ng'ombe kukatiwa majani ya kutosha. Kuku nao huwekewa vyakula vya aina ya nafaka. Ng'ombe na kuku pia hupewa maji ya kutosha. Wakati wa mchana mayai ya kuku hukusanywa na kupelekwa dukani kuuzwa.

Ifikapo saa nne, mifugo wote huwa wamepewa chakula na maji ya kutosha. Bwana Juma na wafanyakazi wake kisha huingia shambani kupalilia mimea. Wao hutumia vifaa vya kupalilia. Mimea ikikomaa na kukauka wao huivuna na kuiweka kwenye ghala ili kungojea mteja wa kuinunua. Baada ya mazao haya kuuzwa Bwana Hamisi hutumia pesa hizi kuwalipia watoto wake karo ya shule. Pia huzitumia kulipa mishahara ya wafanyakazi na katika matumizi ya nyumbani. Yeye pia huweka akiba ya pesa anazobakisha. Msimu uliopita aliwanunulia watoto wake viatu vipya. Bwana Hamisi huhakikisha kuwa amerekodi mapato yake na kuweka hesabu ya matumizi vizuri.

Msamiati

Soma maneno haya.

mkulima

ukulima

mchungaji

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

jipya

vipya

vyote

vyakula

Ufahamu

Jibu maswali.

1. Taja baadhi ya mifugo walio katika shamba la Bwana Hamisi.
2. Kuku wa Bwana Hamisi humpa nini?
3. Vyakula huwekwa wapi baada ya kuvunwa ili kusubiri mnunuzi?
4. Unafikiri Bwana Hamisi anapenda kazi ya ukulima? Kwa nini?

Sarufi: Nyakati

Pigia mstari mahali kiambishi cha wakati kimetumiwa.

1. Msimu uliopita aliwanunulia watoto wake viatu vipya.
2. Ukikosa kufanya kazi ya mwalimu utakuwa umemkosea.
3. Mutiso alipumzika baada ya mazoezi.
4. Mto mchafu utasafishwa.

Shughuli za Siku ya Jumamosi

Siku ya Jumamosi ni siku ya shughuli chungu nzima nyumbani. Sisi huwa hatuendi shuleni. Mama na baba yangu pia huwa hawaendi kazini. Sisi sote huamka asubuhi na mapema. Ninapoamka asubuhi, mimi huosha uso na kupiga mswaki. Baadaye, mimi huenda kuokota takataka uwanjani.

Yaya wetu Bi. Zaina, huanza siku kwa kuviosha vyombo kisha hutayarisha kiamshakinywa. Baadaye, yeye huhakikisha kuwa chakula cha mtoto kiko tayari. Zaina pia huandaa meza kwa kiamshakinywa. Huandaliwa vyakula vingi mezani. Wakati mwingine, Zaina **hupiga deki** vyumba vyote vya nyumba yetu. Mama kwa upande wake huamka na kutengeneza ratiba ya chakula. Yeye hupanga chakula cha kila siku. Kisha atafanya ratiba ya vitu vinavyohitaji kununuliwa.

Baba huamka na kuanza kupasua kuni za kutumia nyumbani. Yeye pia humsaidia mchungaji wa ng'ombe kukata majani shambani na kuwalisha ng'ombe. **Daktari** wa ng'ombe anapokuja, yeye humsaidia kumfunga ng'ombe ili atibiwe. Nakumbuka Jumamosi iliyopita daktari hakuja.

Baada ya shughuli hizi za asubuhi, sisi hujumuika mezani kunywa chai. Baadaye, mama na yaya huanza kufua nguo na kuzianika. Jioni mama huzianua nguo hizo. Mimi huchukua kibuyu kipya na kuchota maji kwa matumizi ya nyumbani huku baba akifyeka ua. Mchungaji huhakikisha kuwa mifugo wamenyunyiziwa dawa ya kuuu kupe.

Chakula cha mchana hutayarishwa. Kabla ya kula, kila mtu huhakikisha kuwa amemaliza kazi yake. Ifikapo jioni sisi sote hujumuika sebuleni kutazama televisheni. Wakati wa kulala unapofika, kila mtu huenda chumbani mwake kuomba na kisha

Msamiati

Soma maneno haya.

yaya

hupiga deki

daktari

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vyombo

vyote

vyumba

kipya

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Mama hufanya nini anapoamka?
2. Yaya Zaina hufanya nini asubuhi?
3. Mimi hufanya nini ninapoamka?
4. Siku ya Jumamosi wewe hufanya kazi gani nyumbani?

Sarufi: Ukanusho

Kanusha sentensi hizi kwa usahihi.

1. Jioni mama atazianua nguo hizo.
2. Yohana alipata jeraha alipoanguka.
3. Unaitwa na Mwalimu Mkuu.
4. Andika vizuri.

Tathmini ya msamiati

Soma maneno haya:

yaya mchungaji mkulima

Tathmini ya sarufi

Kamilisha sentensi hizi kwa usahihi.

1. _____ hufanya kazi ya ukulima.
2. Daktari hutibu _____.
3. _____ hutusaidia kufanya kazi za nyumbani.
4. _____ hulinda lango la shule.

Kazi ya ziada

Eleza kazi ya watu hawa.

1. Yaya
2. Mchungaji
3. Daktari

Usalama

Usalama ni hali ya kutokuwa kwa hatari, vurugu au fujo katika mazingira. Usalama wa wanafunzi shuleni ni muhimu na unafaa kudumishwa.

Kuna njia mbalimbali ambazo usalama wa wanafunzi unaweza kuimarishwa pale shuleni. Kwanza, kila shule inafaa kuwa na ua unaoizunguka ili kuwazuia watu wabaya kuingia. Zaidi ya kuwa ua, kila shule inafaa kuwa na bawabu kwenye **lango**.

Wanafunzi wanapaswa kujitenga na kujiepusha na watu wasiowajua. Mbali na kutozungumza na watu wasiowajua, pia wasikubali kupewa vitu kama peremende, biskuti na vitu vinginevyo kutoka kwa watu hao. Mtu wasiyemjua akiwashawishi kutenda jambo baya ni vizuri kukataa katakata. Itakuwa bora zaidi kumjulisha mwalimu au mzazi kuhusu jambo hilo. Wanafunzi wakifanya hivyo, visa vya **utekaji nyara** wa wanafunzi vitapungua. Walimu wahakikishe kuwa wanafunzi wanapelekwa na kuchukuliwa shuleni na wazazi wao au walezi wao.

Walimu wawakumbushe wanafunzi umuhimu wa kutunza vifaa vyao shuleni ili kupunguza visa vya wizi miongoni mwao. Wanafunzi wanafaa kufunga milango na madirisha ya darasa kabla ya kwenda nyumbani.

Ni muhimu kwa wanafunzi kuvaa sare ya shule ili kutambulika. Ni muhimu pia waelezwe umuhimu wa usalama, hatari na jinsi ya kujikinga na hatari hizo. Ni muhimu kuripoti kwa walimu na wazazi visa ambavyo vinaweza kuhatarisha usalama wao.

Msamiati

Soma maneno haya.

ua lango utekaji nyara

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

ambazo mbali kuzungumza miongoni

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Usalama ni hali ya kutokuwa na _____.
2. Ua wa shule husaidia vipi kuimarisha usalama wa wanafunzi shuleni?
3. Kila shule inafaa kuwa na _____ langoni.
4. Taja njia nyingine mbili ambazo zinaweza kuimarisha usalama wako shuleni.

Sarufi: Kinyume cha vitenzi

Igiza kinyume cha vitenzi kisha uandike kwenye daftari lako.

Kitendo	Kinyume
anika	
tia	
jaza	
washa	
chota	

Usalama wa Wanafunzi

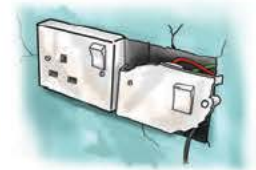
Wanafunzi hutumia muda wao mwingi shuleni. Hivyo basi, ni muhimu wawe katika mazingira salama. Usalama ni muhimu kwa kusoma na kupata matokeo bora.

Kila mwanafunzi ana jukumu la kuhakikisha kwamba vifaa vyenye makali vimeondolewa kwenye mazingira ya shule.

Vifaa hivi ni kama vile misumari na nyembe zenye kutu, miiba, mabati mabovu, chupa zilizovunjika na sindano. Mwanafunzi anapodungwa na vifaa vyenye **kutu** anaweza kuambukizwa ugonjwa wa **pepopunda**.

Ni muhimu kwa wanafunzi kujihadhari dhidi ya kugusa nyaya za stima zinazoning'inia. Kushika soketi za stima kwa mikono yenye maji huweza kusababisha vifo. Wanafunzi pia waepuke michezo ambayo huweza kusababisha ajali. Baadhi ya mifano ya michezo hii ni; kubembea ovyoovyo, kutegana na kuteguana, kukanyagana na kurushiana mawe na vijiti.

Vilevile, wanafunzi hawafai kutupa maganda ya matunda au kumwaga maji kwenye sakafu. Maji na maganda huifanya sakafu kuwa telezi na huweza kusababisha ajali. Wanafunzi wahakikishe kuwa wamepanga madawati, viti na meza vizuri darasani ili kujiepusha na ajali. Wakati wanafunzi wanataka kula chakula, ni vyema wanawe mikono yao. Kunawa mikono huondoa viini ambavyo husababisha maradhi.

Msamiati

Soma maneno haya.

kutu

pepopunda

maganda

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kuambukizwa

kubembea

wamepanga

kumpongeza

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Usalama huwawezesha wanafunzi kufanya nini shuleni?
2. Taja vifaa vitatu vyenye makali vilivyotajwa kwenye hadithi.
3. Ugonjwa unaosababishwa na kukatwa na vitu vyenye kutu huitwa _____.
4. Taja njia nyingine ambazo unaweza kujiepusha na ajali shuleni.

Sarufi: Kinyume cha vitenzi

Andika kinyume cha vitenzi hivi.

1. _____	kumwaga
2. cheka	_____
3. kutega	_____
4. _____	panga

Kuandika

Andika kisa kifupi kuhusu usalama shuleni.

Tathmini ya msamiati

Tumia silabi zilizo kwenye jedwali kuunda msamiati uliyosoma wiki hii kuhusu usalama.

la	u	nda	sa
tu	ngo	ku	a
ga	ma	ki	ta

Tathmini ya sarufi

Tunga sentensi nne sahihi ukitumia kinyume cha vitendo vifuatavyo: keti, enda, amka, washa

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Familia ya Ntabo

Namna ya Kusafisha Mazingira

Pahali popote tunapokaa au kuishi panafaa kuwa safi.

Wanafunzi wanatakiwa kusoma katika mazingira safi ili kuzuia mkurupuko wa maradhi kama vile

kipindupindu ambayo huenea kwa haraka.

Hatua ya kwanza inayofaa kuchukuliwa ni wanafunzi kuunda vikundi vyao vya usafi wa mazingira. Vikundi hivi vipewe majina kama vile, “chui” au “simba”. Viwe vikundi vya kudumisha usafi shuleni. Linalofuata ni vikundi kugawiwa sehemu zao maalum, ili kuimarisha usafi. Sehemu hizo zinaweza kuwa katika uwanja wa shule wa michezo.

Kinachofuata, ni kufyeka nyasi kwa kutumia kifyekeo chenye makali. Ni vizuri kusubiri nyasi zilizofyekwa kukauka polepole. Nyasi hizi zilizokauka zikusanywa vyema kwa kutumia sepetu au vijiti virefu vilivyofungwa pamoja. Nyasi hizi zinaweza kusombwa na kutumbukizwa kwenye shimo. Shimo hilo likijaa kwa kuongezea matawi yaliyokauka, itakuwa mbolea ambayo inaweza kutumika shambani.

Ni muhimu kuyaweka mazingira yetu safi kwani mazingira safi huvutia na pia hutuepusha na magonjwa.

Msamiati

Soma maneno haya.

mkurupuko

kipindupindu

sepetu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

uchafu

tenga

chuma

itakuwa

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Pahali popote tunapoishi panafaa kuwa vipi?
2. Hatua ya kwanza ya kuhakikisha kuwa kuna mazingira safi ni kufanya nini?
3. Kwa nini ni muhimu kuyaweka mazingira yetu yakiwa safi?
4. Unafikiria ni kwa nini taka hufaa kutenganishwa baada ya kuokotwa?

Sarufi: Vielezi

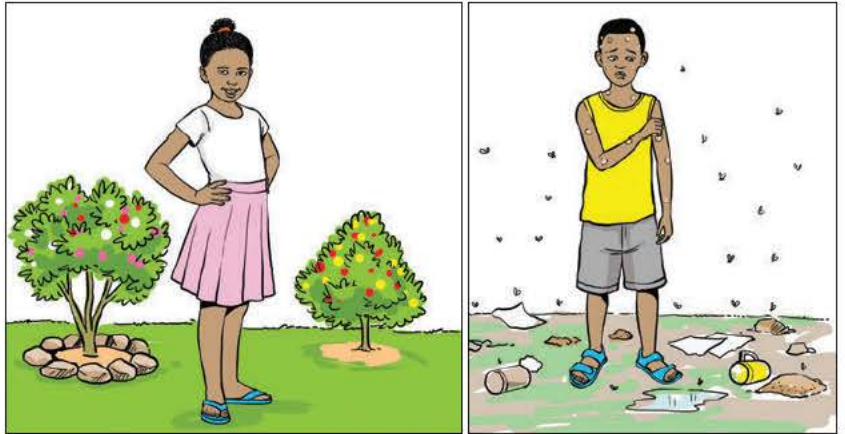
Kamilisha sentensi ukitumia “haraka” au “polepole”.

1. Konokono hutembea _____.
2. Ukienda _____ utafika upesi.
3. Ukiendelea kutembea _____ nitakuacha nyuma.
4. Mvua inakaribia, fanya _____ tumalizie kazi hii.

Mazingira Safi

Watu wengi wana mawazo mbalimbali kuhusu mazingira safi. Watu hawa wanaweza kugawanywa katika makundi mawili.

Kuna lile

kundi lisilojali kuwa na mazingira safi. Kundi hili hudai kuwa mazingira safi huharibu uasili wa mahali polepole mpaka mahali hapo panabadilika. Wanaendelea kusema kuwa, tunapoyaweka mazingira safi, tunawakosea baadhi ya viumbe kama vile chatu kwa kuwanyima mahali pa kuishi. Wanatoa mfano wa panzi ambao hukosa mahali pa kuishi na kuzalia tunapofyeka nyasi. Wanyama na ndege wa porini kama vile tai hukosa makao tunapotaribu kuifanya misitu kuwa safi.

Kwa upande mwingine, kundi linalounga mkono kuwepo kwa mazingira safi lina sababu zake. Kwanza kabisa, kundi hili linanadai kuwa mazingira machafu ni chanzo cha maradhi. Hii ni kwa sababu, baadhi ya wadudu wanaobeba viini vinavyosababisha magonjwa fulani huishi mahali pachafu. Wanatoa mfano wa **mbung'o** anayesababisha **ugonjwa wa malale**. Vilevile, mazingira safi huvutia. Pia yanawatorosha wanyama hatari kama vile nyoka na panya. Vilevile, wadudu kama vile **funza**, viroboto na chawa hawawezi kumkaribia haraka binadamu anayeweka mazingira yake safi.

Ni vyema kuyatunza mazingira yetu ili yatufae na tuepukane na maradhi yanayotokana na uchafu.

Msamiati

Soma maneno haya.

ugonjwa wa malale

mbung'o

funza

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

chatu

machafu

chanzo

tai

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kuna makundi mangapi ya watu yaliyotajwa mwanzoni mwa hadithi?
2. Tunafaa kufanya nini ili kujiepusha na baadhi ya magonjwa?
3. Mbung'o husababisha ugonjwa gani?
4. Je, unapinga au unaunga mkono kuwepo kwa mazingira safi? Kwa nini?

Sarufi: Vielezi-Matumizi ya "polepole" na "haraka"**Jaza mapengo kwa kutumia "haraka" au "polepole".**

1. Kinyonga hutembea _____.
2. Tulitembea _____ ili tusichelewe.
3. Hatukufika kwa wakati kwa sababu tulitembea _____.
4. Nilitembea _____ ili niwafikie.

Tathmini ya msamiati

Chagua jibu linalofaa kulingana na maelezo.

mbung'o kipindupindu kifyekeo mkurupuko

1. Aina ya ugonjwa.
2. Kutokea kwa maradhi katika jamii.
3. Kifaa cha kukatia nyasi.
4. Mdudu anayesababisha ugonjwa wa malale.

Tathmini ya sarufi

Tunga sentensi mbili ukitumia kielezi “polepole” na mbili ukitumia kielezi “haraka”.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Chora vifaa vifuatavyo na uandike majina yake.

1. makasi
2. ufagio

Mjarubi na Duka Lake

Mjarubi ni muuzaji hodari wa bidhaa za dukani. Yeye ana duka lake sokoni. Asubuhi na mapema, Mjarubi hulifungua duka lake na kuanza kuwauzia wateja wake bidhaa kama vile

maziwa, maandazi, sukari na majani chai. Unapoenda kununua bidhaa katika duka lake, yeye hukuuliza, “Unataka kununua nini?”

Ikifika saa tatu za asubuhi, Mjarubi hulifunga duka lake kwa muda kwenda kununua bidhaa zilizopungua. Yeye huenda kununua bidhaa hizo kwenye **duka la jumla** lililo mbali na soko.

Duka hili la jumla huuzwa vitu kwa bei ya chini ili naye muuzaji wa rejareja apate **faida** anapoviuza baadaye.

Saa kumi inapofika, Mjarubi huanza kupima sukari kwenye ratili. Yeye huzingatia uzito kamili bila kuwaibia wateja wake. Inapowadia saa kumi na mbili jioni, Mjarubi hujipatia kikombe cha chai. Chai hii humwezesha kufika saa tatu usiku anapolifunga duka lake.

Watu wanalipenda sana duka la Mjarubi. Kwa nini watu wanalipenda duka lake? Watu hulipenda duka lake kwa sababu wateja wake hupata kila wanachokitaka kutoka kwa duka lake. Kadhalika, Mjarubi ni karimu kwani wakati mteja amepungukiwa na senti, Mjarubi humkopesha.

Msamiati

Soma maneno haya.

duka

duka la jumla

faida

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

bidhaa

mbili

mbali

bei

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Ni kwa nini Mjarubi ni muuzaji hodari?
2. Ni kwa sababu gani Mjarubi hulifunga duka lake saa tatu usiku?
3. Tunajifunza nini kutokana na muuzaji Mjarubi?
4. Taja uzuri wa muuzaji mwingine yeyote unayemjua.

Sarufi: Alama ya kiulizi (?)**Tumia alama ya kiulizi (?) kuakifisha sentensi inavyofaa.**

1. Unataka kununua nini
2. Je, utakuja kwetu Jumapili
3. Shule zitafungwa lini
4. Tunaimba wimbo wa taifa siku gani

Duka la Juma

Juma alizaliwa katika familia maskini kijijini Mali. Baada ya kukamilisha masomo yake, alianza kufanya vibarua vya hapa na pale akiwa kijana barobaro. Aliuza maji kutwa kucha huku akiwekeza **hela** kidogo kidogo. Baada ya muda, aliweza kujinunulia bidhaa kidogo na kuwa mchuzi. Aliwauzia wakulima mbolea pia. Aliendelea kuwekeza katika shirika la wafanyabiashara wadogowadogo mbali na soko.

Baada ya muda, alitoa akiba yake na kufungua duka kwenye kibanda kilichokuwa na bidhaa nyingi. Kibanda cha Juma kilinawiri hadi akafungua duka kubwa kijijini Mali. Watu wengi wakaulizana, “Juma ametoa pesa wapi?”

Duka la Juma lilikuwa na bidhaa nyingi kuanzia sindano hadi spea za magari. Juma alikuja kuwa tajiri wa kutajika. Faida yake ikawa ni ya kujivunia. Pesa za sarafu zilibebwa kwa magunia na za noti kwenye bahasha ili kupelekwa **benki**.

Juma alikuwa mwema kwa watu wote, wakubwa kwa wadogo. Baada ya muda, Juma alibadilika. Alipata kiburi na kuanza kuwadharau wateja wake.

Wateja walimtoroka na ndipo akaanza kupata **hasara**. Duka lake lilifilisika na bidhaa nyingi zikaanza kukosekana. Mwishowe, Juma alilifunga duka lake. Akakosa kulipa kodi na kutimuliwa kutoka dukani. Leseni ya kazi yake ikachukuliwa na baraza la mji. Baadaye, alirudia kufanya vibarua vidogovidogo. Watu wakashangaa na kuulizana, “Ni nini kilichofanyika?”

Msamiati

Soma maneno haya.

hela

benki

hasara

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

mbio

mbolea

barobaro

barua

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Familia ya Juma iliishi wapi?
2. Taja bidhaa mbili zilizopatikana katika duka la Juma.
3. Pesa za Juma ziliwekwa wapi?
4. Umejifunza nini kutokana na hadithi hii?

Sarufi: Alama ya kiulizi (?)

Akifish asentensi zifuatazo kwa kutumia alama ifaayo.

1. Jeni ametoa wapi pesa
2. Juma alikuwa anafanya kazi gani
3. Wanafunzi wamefunga shule
4. Pesa za Juma ziliwekezwa wapi

Kuandika

Tazama picha katika ukurasa wa 93. Andika sentensi tano kuhusu picha hiyo.

Tathmini ya msamiati

Chagua jibu sahihi kulingana na maelezo.

benki

duka

sarafu

hela

1. Aina ya pesa zilizotengenezwa kwa chuma.
2. Mahali ambapo pesa huhifadhiwa.
3. Pahali ambapo bidhaa huuzwa.
4. Jina jingine la pesa.

Tathmini ya sarufi

Akifisha sentensi zifuatazo kwa kutumia alama ya kiulizi.

1. Je, ulienda dukani
2. Muuzaji hufungua duka lake saa ngapi
3. Ni bidhaa zipi zinauzwa sokoni
4. Nani alifungua duka

Maisha ya Njiwa

Njiwa hujenga viota juu ya miti, kama vile wafanyavyo ndege wengine. Wao huishi katika familia ya mama na baba. Hii ni tofauti na **keremkeremu** wanaojenga viota mitini na kuishi katika makundi.

Baada ya kujenga kiota, njiwa wa kike hutaga mayai mawili. Yeye huyaatamia usiku naye wa kiume huyaatamia wakati wa mchana. **Wao hufanya hivi ili mayai yapate joto la kutosha yakiwa ndani ya kiota.** Hii ni tofauti na **tomboro** ambaye mayai yake huatamiwa na tomboro wa kike pekee.

Makinda ni wana wa ndege wanaoanguliwa. Makinda wa njiwa huanguliwa kati ya siku kumi na nne na ishirini. Njiwa wote wawili, wa kike na wa kiume, huchangia katika malezi ya makinda. Wao hutafuta chakula na kuwalinda makinda wasiliwe na wanyama kama vile mbweha. Keremkeremu pia huwalisha na kuwatunza makinda wake vizuri kama njiwa. Baadaye, makinda hupata nguvu na uwezo wa kujitafutia chakula chao wenyewe.

Mayai na nyama ya ndege hawa huliwa na binadamu. Je, wajua kuwa njiwa, kama kasuku, akifunzwa polepole anaweza kutambua herufi zote za alfabeti? Sasa wajua.

Msamiati

Soma maneno haya.

njiwa

tomboro

keremkeremu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

walioumbwa

mbweha

mbwembwe

pambwa

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Ndege wengi hupenda kufanya nini?
2. Kwa nini ndege huatamia mayai yake?
3. Makinda wa njiwa huanguliwa baada ya muda gani?
4. Ndege wana umuhimu gani katika maisha ya mwanadamu?

Sarufi: Vihusishi

Tunga sentensi kwa kuzingatia picha. Tumia vihusishi, “juu ya” na “chini ya”.

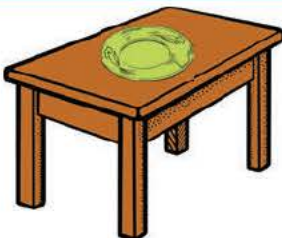
1.

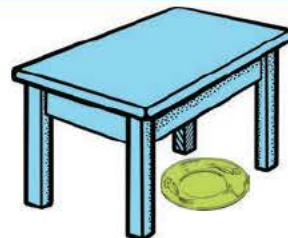
2.

3.

4.

Ziara ya Porini

Wanafunzi wa darasa la tatu waliingojea siku ya Jumamosi kwa hamu na ghamu. Ilikuwa siku ya safari ya kuzuru msitu wa Mau. Siku hiyo ilipofika waliabiri basi upesiupesi na kuanza safari.

Mwalimu wao alikuwa amewafunza kuhusu ndege tofauti wa porini. Kila mmoja alitaka kuwa wa kwanza kuwatambua ndege hao. Wengine walibeba picha za ndege wakiwa juu ya mti ili waweze kuwatambua kwa urahisi.

Walipofika porini Mwaura alisema, “Yule pale **chiriku**,” akiashiria kwa kidole. “Si chiriku! Ni kasuku,” akapinga Chebet.

“Shhh! Nyamazeni. Angalieni kwa makini kidona chake. Kimejikunja kumwezesha kula matunda na chipuka za mimea,” akasema mwalimu.

Mara ndege huyo akatoa mlio. Wakakumbuka jinsi mwalimu alivyokuwa ameigiza chiriku anavyolia. Ikadhibitisha kuwa ndege huyo alikuwa chiriku.

Walipofika mtoni, waliviona viota vingi vya **mbayuwayu** vilivyotengenezwa kwa udongo na nyasi chini ya daraja. Viota hivyo vilikuwa imara. Visingeweza kusombwa na maji.

Kando ya mto waliwaona **minana**, ndege wenye rangi ya manjano. Hao huishi kwenye miti mikubwa na kutafuta chakula kwenye makundi. Njiani walipokuwa wakirudi, walimwona mbweha na wanyama wengine wa porini. Walizungumza mengi kuhusu insha ambazo wangeandika kuhusu ndege wa porini.

Msamiati

Soma maneno haya.

chiriku

mbayuwayu

minana

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kusombwa

mbweha

bwawa

lumbwi

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kwa nini wanafunzi wa darasa la tatu waliingojea siku ya Jumamosi kwa hamu?
2. Wanafunzi walipofika porini walimwona ndege yupi?
3. Nyumba ya ndege huitwaje?
4. Je, unafikiri wanafunzi walijifunza nini kuhusu ndege?

Sarufi: Matumizi ya “chini ya” na “Juu ya”

Tunga sentensi nne ukitumia vihusishi “chini ya” na “juu ya”.

Kwa mfano: Kiatu kiko **chini ya** kabati.

Tathmini ya msamiati

Unda majina manne ya ndege kutokana na silabi ulizopewa kwenye jedwali hili.

nji	ke	yu	va
chi	na	wa	re
m	mba	ku	ri

Tathmini ya sarufi

Jaza mapengo kwa kutumia vihusishi “chini ya” na “juu ya”.

1. Mnana amejenga kiota _____ mti.
2. Machungwa yameanguka _____ mti.
3. Mtoto amejificha _____ kitanda.
4. Mwanafunzi anaandikia barua _____ meza.

Arusi ya kufana

Kaloo alijitayarisha kwenda arusini. Alivalia nguo mpya nyekundu yenye madoadoa meupe ili aweze kujiunga na **gwaride** la arusi. Alikuwa anapendeza. “Uko wapi mwanangu? Harakisha, tusichelewe,” Mama yake alimuuliza. “Mama, naja sasa hivi,” alijibu Kaloo.

Kaloo na mamake walielekea kwenye kituo kidogo cha magari ya kwenda Rahani. “Mama! Mama! Muone mkulima yule anapalilia mahindi kwa kutumia trekta,” alisema Kaloo. “Aah! Huyu ni mwananchi mzalendo na mwenye bidii. Atavuna mazao mengi yatakayowalisha wananchi wengi. Hebu nipe mkono wako nikushike ili tuvuke barabara,” alisema mama Kaloo. Baada ya kuvuka barabara, Kaloo na mama yake waliabiri gari. Gari likang’oa nanga. Ndani ya gari, redio ya Mzalendo ilikuwa ikitangaza taarifa. Mtangazaji alisema kuwa katika taifa jirani kulikuwa na **mkurupuko** wa ugonjwa wa **kipindupindu**. Aliwatahadharisha watu dhidi ya kula vyakula ovyoovyoo barabarani. Utingo akasema, “Senti! Leteni senti. Nauli ni shilingi hamsini.” Mamake Kaloo alitoa pesa kwenye mkoba wake mpya polepole na kumpa utingo.

Walipofika Rahani walielekea kwenye bustani kulikoandaliwa arusi. Arusi ilifana sana. Bibi arusi alikuwa mrembo kama malaika. Bwana harusi naye alikuwa mtanashati mwenye umbo la kupendeza. Vyakula mbalimbali viliandaliwa kwenye mahema mapana katika bustani hiyo. Wanasarakasi waliwatumbuiza wageni.

Siku iliyofuata, Kaloo aliwasimulia marafiki zake kuhusu arusi hiyo. Marafiki zake walilia ngoa kwa kukosa kuhudhuria arusi.

Msamiati**Soma maneno haya.**

gwaride

mkurupuko

kipindupindu

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

kwenye

mpya

nyekundu

bwana

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Kaloo na mama yake walienda arusini wapi?
2. Unafikiri ni kwa nini mama alimshika Kaloo mkono?
3. Kaloo aliona nini walipokuwa wakielea kwenye kituo cha magari?
4. Je, unafikiri ni vyakula gani viliandaliwa kwenye arusi?

Sarufi: Vimilikishi**Jaza mapengo kwa kutumia vimilikishi sahihi.**

Umoja	Wingi
1. Kituo chake kitafungwa.	Vituo _____ vitafungwa.
2. Msichana _____ ataolewa Desemba.	Wasichana wao wataolewa Desemba.
3. Rafiki yake alihudhuria arusi hiyo.	Marafiki _____ walihudhuria arusi hizo.
4. Mtoto wake analia kwa uchungu.	Watoto _____ wanalia kwa uchungu.

Moseti na Ngiri

Hapo zamani za kale, paliishi kijana aliyeitwa Moseti. Moseti alikuwa yatima. Moseti aliishi na nyanya yake aliyekuwa maskini hohehahe katika kijiji kizuri cha Wema. Wanakijiji walikuwa na moyo wa kuisaidia familia ya Moseti kwa kumpatia nyanya yake vibarua. Nyanya yake Moseti alikuwa akirauka kwenda kufanya vibarua vya kulima na kusafisha vibanda. Moseti alikuwa mwepesi wa kumsaidia nyanya yake kufanya kazi za nyumbani.

Kila alipokwenda mtoni kuchota maji, Moseti alikutana na wanyama mbalimbali. Akajifunza namna ya kuwasiliana na wanyama hao. Akawa rafiki wa ngiri mmoja mfupi mnene aliyekuwa na meno marefu. Kutokana na meno yake, Moseti alimwita ngiri huyo Meno.

Moseti aliishi na funza miguuni kutokana na mazingira machafu walimoishi. Miguu yake ilijaa vidonda vilivyomfanya asiweze kutembea vizuri. Meno alimhurumia. Akamuuliza, “Kwa nini huendi hospitali?” Moseti akamjibu, “Nyanya yangu hana pesa za kulipa hospitalini.” Meno alisema, “Njoo nikupeleke mahali.” Akamwongoza Moseti haraka hadi kwa ngiri mzee aliyekuwa daktari wa wanyama wa msituni. Moseti alipewa dawa ya majani yaliyosagwa akajipaka. Baada ya wiki moja, miguu yake ilikuwa iking’ara. Nyanya yake alifurahi. Akamuuliza, “Moseti, ulitoa wapi dawa ya kuwaangamiza funza?” Moseti alicheka na kumjibu, “Nilipewa dawa na ngiri mzee.” Nyanya alishangazwa na tukio hilo. Siku iliyofuata, Moseti na nyanya yake walimtembelea yule ngiri mzee. Walimshukuru kwa kumtibu Moseti. Nyanya yake akaamua kuwa atakuwa akiweka makazi yao safi.

Msamiati**Soma maneno haya.**

vibanda

funza

daktari

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

akamwongoza

nyumbani

vidonda

kwenda

Ufahamu**Jibu maswali yafuatayo.**

1. Moseti aliishi na nani?
2. Moseti alimsaidia nyanya yake kufanya kazi gani?
3. Ni kwa nini nyanya alishangaa baada ya Moseti kupona?
4. Je, wewe hufanya kazi gani kuwasaidia walezi wako?

Sarufi: Nafsi, wakati na vielezi**Kamilisha sentensi kwa kuchagua jibu sahihi.**

1. Ukiwa na funza miguuni utatembea ____ (polepole, haraka).
2. Mtoto ____ shuleni kesho. (ataenda, alienda)
3. Tunda ____ limeiva vizuri. (wao, lao)
4. Watoto ____ wamepita mtihani. (yao, wao)

Kuandika**Andika insha fupi kuhusu arusi uliyohudhuria.**

Tathmini ya msamiati

Andika sentensi nne ukitumia maneno haya.

1. mkurupuko
2. kunadi
3. senti
4. keremkeremu

Tathmini ya Sarufi

Tumia kivumishi sahihi kujaza mapengo.

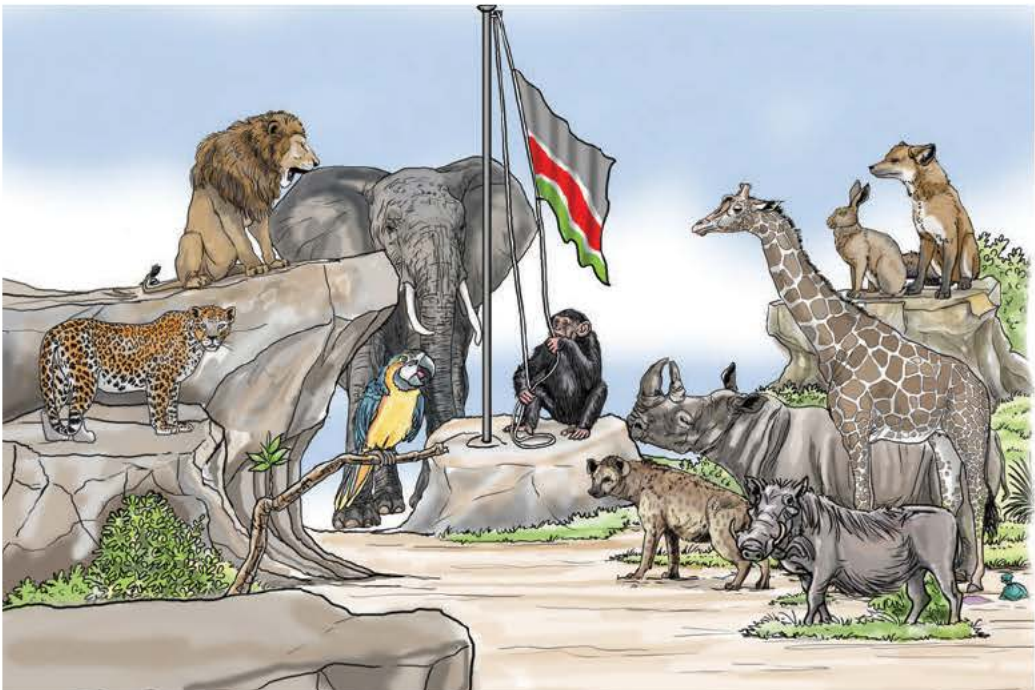
1. Mkoba wa mama Kaloo ulikuwa _____. (mzuri, nzuri)
2. Kaloo alimwona mbayuwayu _____. (mkubwa, kubwa)
3. Mbayuwayu _____ alipaa angani. (nono, mnono)
4. Mahema yalikuwa _____. (pana, mapana)

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Siku ya rangi

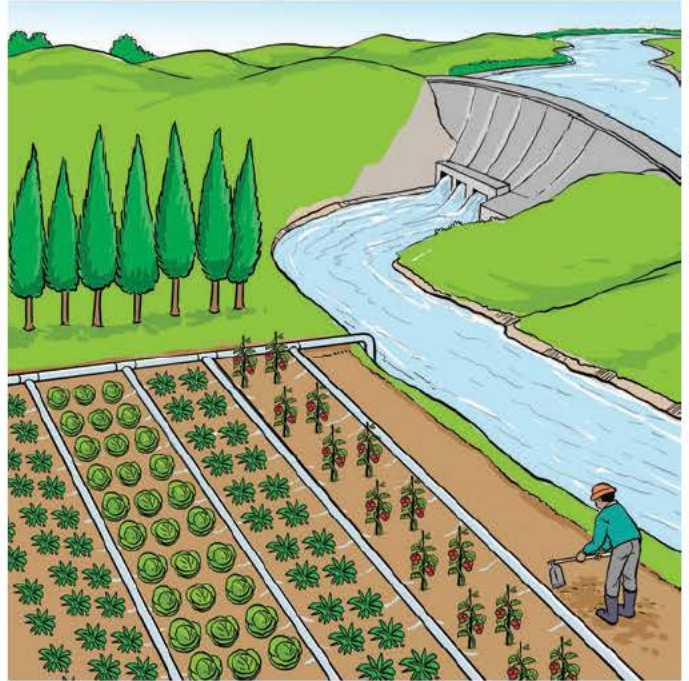

Kilimo cha unyunyizaji maji

Tulipofunga shule muhula uliopita, mimi na kaka yangu tulimtembelea baba mdogo. Baba mdogo ni mkulima hodari. Yeye hulima kwa kunyunyizia mimea maji. Maji haya hutoka kwenye bwawa kubwa. Maji yenyewe yameelekezwa shambani mwake kupitia mitaro aliyoichimba. Mitaro hii hufunguliwa asubuhi na jioni.

Mimea hunyunyiziwa maji asubuhi na jioni kwani joto huwa chini nyakati hizi. Hili huliwezesha mimea kutumia maji. Tukiwa kwake alituelekeza na kutuonyesha jinsi ya kupanda na kukuza mboga na matunda. Kwanza tulilifyeka shamba lake kubwa kwa kutumia kifyekeo. Kufyeka huku huwa kazi ngumu iwapo shamba lina kwekwe nyingi. Hivyo basi, baba mdogo hukodisha **trekta** kutoka kwa majirani na kulilima shamba zima. Wao hulipisha ada kidogo.

Shamba likiwa tayari kwa upanzi, mashimo ya mbegu huchimbwa kwa **jembe** au kutumia **plau**. Mbolea ya mifugo huwekwa ndani ya mashimo. Miche hupandwa kisha hunyunyiziwa maji. Maji haya huifanya mimea isinyauke na iwe na afya. Baba mdogo alitueleza, “Ili kuwa na mavuno bora ni sharti uzingatie unyunyizaji wa maji, kutumia mbolea na kupiga dawa.”

Msamiati

Soma maneno haya.

trekta

jembe

plau

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

Kwekwe

afya

bwawa

kwenye

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Maji ya kunyunyizia mimea yalitoka wapi?
2. Maji yalielekezwa shambani kwa kutumia nini?
3. Kwekwe na nyasi shambani hukatwa kwa kutumia nini?
4. Unafikiri kilimo cha unyunyizaji maji kina umuhimu gani?

Sarufi: Nyakati

Andika sentensi zifuatazo katika wakati ujao.

1. Mwanafunzi anapewa zawadi.
2. Mwalimu alisomesha vizuri.
3. Mtoto anapenda tunda.
4. Ali ameenda safari.

Ufugaji wa Kuku

Bi. Pendo ni mshauri mkuu wa kilimo katika kijiji chetu cha Bwagamoyo. Ameifanya kazi hii ya ushauri kwa miaka mingi. Katika kazi yake, amezingatia sana kilimo cha ufugaji wa kuku. Alipowatembelea wakulima alianza kutoa ushauri wake kwa kusema, “Kuku atakupa mayai na nyama iwapo utamtunza vyema.” Aliwahimiza wakulima kuzingatia usafi katika **kizimba** cha kuku. Wakulima walikumbushwa kuwa lishe bora kwa kuku huleta manufaa tele.

Zaidi ya usafi na **lishe bora** ni muhimu kuhakikisha kuwa kuku wanapata hewa safi. Nyumba yao iwe na mianya ya kuleta hewa safi. Mwangaza wa kutosha katika nyumba yao huhakikisha kuwa wanakiona chakula chao na kuweza kutembea ndani ya kizimba chao. Ni muhimu kuhakikisha kuwa nyumba yao ina maji safi. Wanapotaga mayai, ni vizuri kuyaondoa na kuyahifadhi kwani kuna kuku ambao huyadona na kuyaharibu mayai yao.

Kuku wa kienyeji **huatamia** mayai na kuangua vifaranga. Mayai pia huliwa ili kupata afya bora au kuuzwa sokoni kuinua hali ya maisha ya jamii. Ufugaji wa kuku una umuhimu mkubwa katika kuboresha maisha yetu.

Msamiati

Soma maneno haya.

kizimba

lishe bora

huatamia

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

afya

kuwekwa

kwake

bwagamoyo

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Bi. Pendo hufanya kazi gani?
2. Taja aina mbili za kuku wanaofugwa.
3. Nyumba ya kuku huitwaje?
4. Je, ufugaji wa kuku una umuhimu gani?

Sarufi: Viambishi vya wakati ujao**Pigia mstari kiambishi cha wakati katika sentensi hizi.**

1. Nakitare atapenda kulima.
2. Wakulima wale watapanda kahawa.
3. Matunda haya yatapelekwa sokoni.
4. Mimi nitapanda miti nyumbani.

Tathmini ya msamiati

Tafuta maneno tisa kutoka kwenye jedwali hili na uyaandike kwenye daftari lako. Kwa mfano: mate

m	a	w	e	g	k	r	k	l	s	t
f	k	l	m	o	w	m	p	q	r	o
b	w	e	n	y	e	n	y	e	y	e
w	e	w	e	r	n	a	a	f	y	a
a	k	s	n	n	y	a	t	i	a	p
w	w	m	a	t	e	n	z	d	y	h
a	e	c	s	w	y	a	k	e	a	c

Tathmini ya sarufi

Piga mstari kiambishi cha wakati ujao katika sentensi zifuatazo.

1. Mwanafunzi mwema atapewa zawadi.
2. Je, utaandika kwa hati nadhifu?
3. Swale atafua nguo zake kesho.
4. Wakulima watawuna mahindi wiki ijayo.

Uuzaji wa Samaki

Bihija ni msichana wa miaka minane. Yeye ni msichana mwenye bidii na heshima. Mama yake huuza samaki katika soko la Kisiwani. Bihija anampenda mama yake. Siku za wikendi yeye hufurahia kumsaidia mama yake kuuza samaki ndani ya soko.

Bihija huenda na mama yake kando ya bahari kununua samaki kutoka kwa wavuvi. Baadaye, wao huwatoa utumbo na kuwaosha samaki. Kisha, huwapeleka sokoni, kuwapanga na kuwapiga bei samaki wale. Mama Bihija ana wateja wengi kwa sababu anajua kuwavutia wanunuzi. Samaki wakibakia, Bihija huwakaanga vizuri na kuwauza nje ya soko karibu na kituo cha magari. Ukimla samaki huyo, lo! utapata ni mtamu sana.

Biashara ya kuuza samaki huwa nzuri wakati wa kiangazi kunapokuwa na ukosefu wa mboga. Mama yake Bihija huwapa baadhi ya wateja wake mawaidha ya kumwandaa samaki kama kitoweo.

Biashara ikiwa nzuri, mama yake Bihija hupata faida kubwa. Mama humnunulia Bihija vitabu vya hadithi kumshukuru kwa bidii yake. Siku nyingine, biashara huwa mbaya na wao hupata hasara. Lakini mama yake Bihija hujaribu kulinda biashara ili wasipate hasara mara kwa mara.

Msamiati

Soma maneno haya.

kuuza

faida

hasara

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kula

hasara

rinda

kulinda

Ufahamu

Jibu maswali haya.

1. Mama yake Bihija huuza nini?
2. Bihija ana miaka mingapi?
3. Ni kwa nini watu hupenda kununua samaki kutoka kwa mama Bihija?
4. Je, unafikiri samaki ana faida gani kwa afya yetu?

Sarufi: Vihusishi

Tumia “ndani ya” au “nje ya” kukamilisha sentensi.

1. Wanafunzi huwa _____ darasa wakati wa maakuli.
2. Samaki hutumbukizwa _____ mafuta ili kukaangwa.
3. Meno ya Bihija yamo _____ mdomo.
4. Mbu huwa _____ chandarua usiku ninapolala.

Shughuli Sokoni

Soko la Mwembeni lililoko kwenye kaunti ya Kwale lina bidhaa nyingi. Kuna sehemu zilizotengwa kulingana na bidhaa zinazouzwa. Kuna vibanda vya kuuzia matunda, nyama, nguo na mboga.

Wafanyibiashara hupanga na kulinda bidhaa hizo kwa uangalifu mkubwa utafikiri ni kuku anayelinda kifaranga wake ndani ya kizimba. Wafanyibiashara hukata leseni na kupewa risiti. Bila leseni, huwezi **kunadi** au kuuza bidhaa zozote.

Watu wa kila rika huja sokoni kwa sababu mbalimbali. Wengine huja kuuza na **kununua** bidhaa. Wengine huja kutazama bei za bidhaa. Wengine huja kwa matembezi na kujistarehesha tu. Wengine huja kuona vyakula vipya.

Utawasikia wafanyibiashara nje ya soko **wakiuza** bidhaa zao na kuwabembeleza wapita njia kwa kusema, “Njoo hukuuu! Weee! Njoo! Bei rahisi! Nunua rinda! Hamsini yako, bahati yako!” Mwingine huitikia, “Hapa! Rahisi kama bure! Linda mali yako! Usidanganywe!” Wengine hupiga mbinja, wakichezacheza na kutumia vichekesho. Yeyote anayevutiwa husongea karibu na kununua bidhaa anazotaka. Wafanyibiashara hupata faida kubwa kwa kuuza bidhaa sokoni. Kama wewe ungeenda katika soko la Mwembeni ungenunua nini?

Msamiati

Soma maneno haya.

kunadi

wakiuza

kununua

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

leso

rangi

lilia

ruka

Ufahamu

Jibu maswali haya.

1. Soko la Mwembeni hupatikana katika kaunti gani?
2. Je, kwa nini ni muhimu kukata leseni kabla ya kuuza bidhaa sokoni?
3. Watu huenda sokoni kufanya nini?
4. Hadithi hii inatufundisha nini?

Sarufi: Vihusishi “Ndani ya” na “nje ya”**Andika sentensi ulizopewa ukitumia kihusishi ‘nje ya’.**

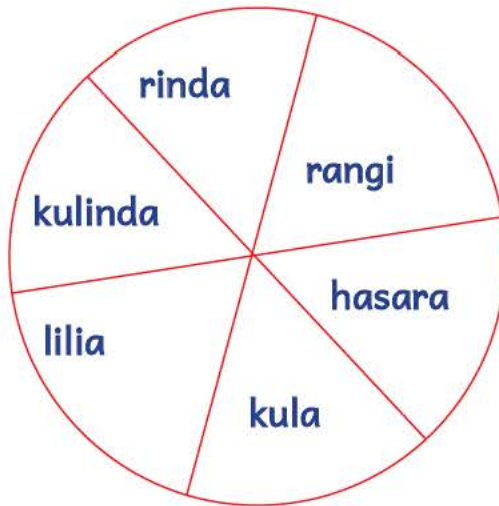
“ndani ya”	“nje ya”
1. Nyanya ziko ndani ya kibanda.	Nyanya ziko nje ya kibanda.
2. Wafanyabiashara wamefungiwa ndani ya soko.	_____.
3. Wanunuzi wanakula ndani ya mkahawa.	_____.
4. Nyama ikibaki huwekwa ndani ya jokofu.	_____.

Tathmini ya msamiati

Tazama maneno yaliyomo kwenye gurudumu la maneno. Soma maneno hayo haraka iwezekanavyo huku mwenzako akihesabu kutoka moja hadi kumi.

Tathmini ya Sarufi

Jaza mapengo ukitumia “ndani ya” au “nje ya” kwa usahihi.

1. Aliingia _____ nyumba kulipoanza kunyesha.
2. Aliketi _____ nyumba kuota jua.
3. Chura ameingia _____ mkebe.
4. Mti ulioko _____ nyumba una nyoka.

Kuandika

Andika kisa kifupi kuhusu soko ulipendalo.

Richard Leakey

Richard Leakey alizaliwa mnamo mwaka wa 1944. Yeye ni **mzalendo** maarufu. Alitetea uhifadhi wa wanyama wa porini. Pia alikuwa **mwanasiasa**. Aliishi na wazazi wake jijini Nairobi. Alifunzwa umuhimu wa kutunza mazingira na wazazi wake Louis na Mary Leakey. Wakati wa likizo, walizuru mbuga za wanyama. Leakey aliwaona wanyama kama simba, fisi, chui, mbweha, ndovu, loma na nyani. Leakey aliwafurahia wanyama na kuwapiga picha.

Picha: Nation Media Group

Leakey aliteuliwa kuwa mwenyekiti wa kwanza wa Shirika la Huduma kwa Wanyamapori la Kenya (KWS) mnamo mwaka wa 1990. Alihakikisha kuwa wanyamapori wamelindwa. Kikosi chake cha walinzi wa wanyamapori kilikaa chonjo kukabiliana na raia waliokuwa wawindaji haramu. Wawindaji haramu walipungua kutokana na juhudi zake Leakey.

Wawindaji wengi walinusurika kifo katika mapambano na walinzi. Wengine wao walifungwa jela. Katika mwaka wa 1989, Leakey alimwalika Rais mstaafu Daniel Arap Moi katika sherehe za kuteketeza pembe za ndovu. Karibu tani kumi na mbili za pembe haramu ziliteketezwa moto. Leakey alitoka kwenye shirika hili mwaka wa 1994 na kuanza kujishughulisha na siasa na biashara.

Msamiati

Soma maneno haya.

mwanasiasa

mzalendo

raia

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

alipenda

ziliambulia

alimwalika

mwenyekiti

Ufahamu

Jibu maswali haya.

1. Richard Leakey alizaliwa lini?
2. Taja wanyama ambao Leakey aliwaona mbugani.
3. Taja wanyama wengine wa porini ambao hawakutajwa katika hadithi.
4. Taja umuhimu wa wanyamapori.

Sarufi: Vimilikishi vya nafsi. Matumizi ya -ake na -ao**Tumia -ake na -ao kukamilisha vifungu.**

Umoja	Wingi
1. Kalamu _____.	Kalamu _____.
2. Mtoto _____.	Watoto _____.
3. Kiatu _____.	Viatu _____.
4. Ndugu _____.	Ndugu _____.

Michael Sampson Werikhe

Michael Sampson Werikhe alizaliwa mwaka wa 1956 jijini Mombasa. Michael aliishi Nairobi wakati wa utoto wake. Alilelewa na **mama wa kambo** Bi. Sheila Margaret Werikhe. Akiwa na umri wa miaka 11, Michael alikuwa tayari anafuga wanyama kama vile nyoka, kobe na vinyonga nyumbani. Mama yake aliunga mkono juhudi zake. Michael alitia bidii na kukamilisha masomo ya shule ya msingi na ya upili katika shule ya St. George's Giriama.

Picha: Camerapix

Baadaye Michael alifanya kazi ya kuhifadhi orodha za wanyama waliokuwa wakiuawa na wawindaji haramu. Alihofia kuwa wanyama hawa wangeangamizwa kabisa. Michael aliamua kuwalinda simba, ndovu, kifaru na hata fisi. Aligundua pia wanyama wengine kama duma na chui walikuwa wanawindwa kwa kupigwa risasi na ngozi yao kuuzwa.

Michael alifanya matembezi ya kampeni ya kuhifadhi wanyama hawa wote. Alitembea kutoka Kampala hadi Dar es Salaam na kumaliza Mombasa. Alichangisha pesa za kusaidia katika uhifadhi wa **wanyamapori**. Popote alipoenda, alikaribishwa kwa tunu na tamasha na kutangazwa katika vyombo vya habari. Michael Werikhe pia alitembea katika nchi za ng'ambo kama Marekani, Italia, Uswizi na Ujerumani. Aliwahimiza watu kuwahifadhi wanyamapori wote. Werikhe aliamini kwamba wanyama wetu wakihifadhiwa, wawindaji haramu **wataambulia patupu**. Mnamo tarehe 9/8/1999 Michael aliaga dunia. Kifo chake kilileta huzuni hapa nchini na katika nchi zingine za ng'ambo. Tangu wakati huo, anafahamika Afrika Mashariki na ulimwenguni kote kwa jina la utani, "The Rhino Man", maana yake "Mwenye Kifaru".

Msamiati**Soma maneno haya.**

mama wa kambo

wanyamapori

ambulia patupu

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

aligundua

ulimwenguni

mwindaji

Mombasa

Ufahamu**Jibu maswali haya.**

1. Michael Sampson Werikhe alizaliwa katika nchi gani?
2. Ni kwa nini Michael Werikhe aliwapenda wanyamapori?
3. Michael Werikhe aliamua kufanya nini alipogundua wanyamapori walikuwa hatarini?
4. Wanyama pori wana umuhimu gani?

Sarufi - Vimilikishi**Tunga sentensi nne ukitumia:**

1. yetu
2. yao
3. vyako
4. chako

Tathmini ya msamiati

Soma maneno yafuatayo:

1. angeingia
2. zambarau
3. manjano
4. kujiandaa

Tathmini ya sarufi

Onyesha vitu vyako na vya wengine mkiwa katika makundi ya watu wawili mkitumia -ake na -ao.

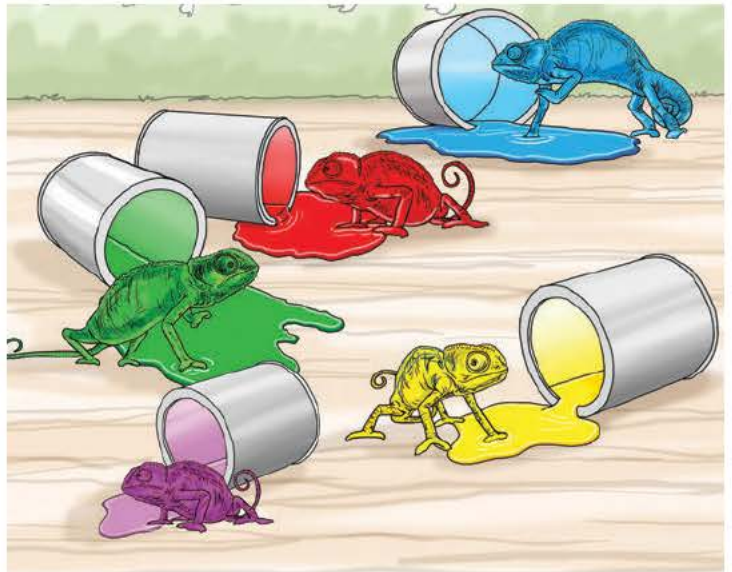
Kwa mfano: Hicho ni kitabu chake. Hivyo ni vitabu vyao.

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Siku ya rangi

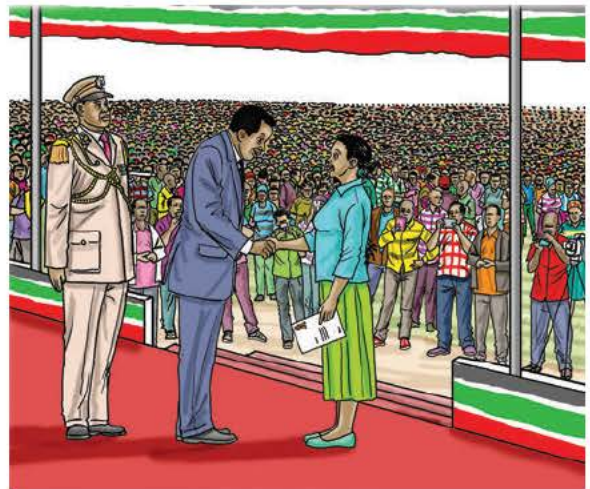
Mwalimu Ruth

Ruth Ajando alizaliwa mwaka wa 1955 kijijini Oga, nchini Usafi. Watoto wengi siku hizo waliugua na hata kufa kutokana na magonjwa yaliyosababishwa na uchafu. Baba yake alimwambia awe akipiga mswaki vizuri kila baada ya kula. Kupiga mswaki husaidia kinywa kisinuke. Kinywa kikinuka, mtu hutorokwa na marafiki. Ni muhimu kununua mswaki mpya kila baada ya miezi mitatu. Mamake alimkumbusha kukata kucha ili kuzuia viini vinavyoleta magonjwa kama vile kipindupindu. Kutokana na ushauri huu, Ruth alitamani kufanya kazi ya ualimu ili awafunze watu kuhusu usafi.

Ruth alifanya vyema shuleni na baadaye akafuzu na kuwa mwalimu. Alifunza shule nyingi nchini Usafi. Alipokea zawadi maridhawa kutoka kwa wakuu wa elimu na **Mwalimu Mkuu** wa shule yake.

Mwalimu Ruth alisifika kwa kampeni zake dhidi ya uchafu. Aliwaelimisha wanafunzi kuhusu umuhimu wa kusoma kwa bidii ili kupata kazi kama ya **udaktari, ukulima** na unesi. Pia aliwafundisha kuhusu usafi wa mwili. Aliwakumbusha kuwa kunawa mikono polepole na kwa sabuni huondoa viini vyote. Magonjwa yanayotokana na uchafu miongoni mwa watoto yalipungua kutokana na bidii yake.

Mnamo tarehe 12/12/1999, Mwalimu Ruth alipata Tuzo ya Heshima kutoka kwa Rais, ya kutambua mchango wake katika elimu. Pia alipata tuzo la Shirika la Afya Ulimwenguni kwa kuimarisha afya huko Oga. Mwalimu Ruth sasa amestaafu lakini anaendelea na kampeni zake za usafi. Yeye husema, "Usafi Kwanza."

Msamiati

Soma maneno haya.

Mwalimu Mkuu ukulima udaktari

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vyema vyote vinavyoleta mpya

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Ruth alipokea nini kutoka kwa Mwalimu Mkuu na wakuu wa elimu?
2. Ruth alipata tuzo kutoka kwa Rais tarehe gani?
3. Wewe unatamani kufanya kazi gani utakapokamilisha masomo?
4. Taja kazi zingine ambazo hazijatajwa kwenye hadithi.

Sarufi: Nyakati

Tumia 'li' au 'na' kujaza mapengo katika sentensi zifuatazo.

Wakati uliopita	Wakati uliopo
Mfano: Mwalimu Ruth alipata tuzo.	Mwalimu Ruth anapata tuzo.
1. Daktari alienda mjini.	Daktari _____ enda mjini.
2. Mgojwa a _____ tibiwa hospitalini.	Mgojwa anatibiwa hospitalini.
3. Mwalimu alifundisha hesabu.	Mwalimu _____ fundisha hesabu.
4. Mkulima _____panda mbegu.	Mkulima anapanda mbegu.

Kipawa chake Ali

Ali Matonya alizaliwa tarehe mosi Januari mwaka wa elfu moja mia kenda tisini. Alitunzwa vyema na wazazi wake. Alikuwa mtoto mtiifu. Wazazi wake Bwana na Bi. Juma Hamisi walimpeleka katika shule ya Msingi ya Maji Mazuri. Ilikuwa shule ya umma kijijini Tongwe kaunti ya Bidii. Matonya alifanya vizuri darasani na hata michezoni, hasa katika mchezo wa kuigiza. Alifundishwa na walimu wake vyema ili kuhakikisha kuwa yeye na wanafunzi wote wanafua dafu.

Ali alikuwa na moyo wa kupenda kuwasaidia wenzake. Alijiunga na kikundi cha wanaskauti ili kupeana huduma ya kwanza kwa wenzake wakati wa michezo. Hili lilimfanya awe na ndoto ya kuwa daktari. Aliizidisha bidii yake darasani na kusoma bila kufa moyo. Alipomaliza masomo ya shule ya msingi, alijiunga na shule ya upili kuendelea na masomo yake.

Katika shule ya upili, alizidi kufuata ndoto yake huku akiwa na moyo wa ukarimu na kuwasaidia wenzake. **Nesi** wa shule yake alitambua kipawa chake. Alimhusisha sana katika kupeana huduma ya kwanza kwa wanafunzi waliopata majeraha shuleni. Ali alipendwa sana, hata **mpishi** na **bawabu** wa shule walitambua juhudi zake. Alifaulu katika mthani wake wa shule ya upili na kujiunga na chuo kikuu nchini kusomea udaktari.

Baada ya masomo alifuzu na kuwa daktari. Aliajiriwa na serikali na kuenda kufanya kazi ya udaktari. Watu wakatoka mbali hata nje ya nchi kuja kutibiwa na Ali. Akapata tuzo tele kama daktari bora nchini.

Msamiati

Soma maneno haya.

bawabu

nesi

mpishi

walimu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

alihusishwa

kuhakikisha

akaizidisha

alifundishwa

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Ali alizaliwa mwaka gani?
2. Je, Ali alijiunga na kikundi gani shuleni?
3. Katika shule ya upili, ni nani alitambua kipawa chake?
4. Ugependa kufanya kazi gani ukiwa mkubwa? Kwa nini?

Sarufi

Kamilisha vifungu vifuatavyo ukitumia viwakilishi -li, -ta au -na.

1. A ___ kuwa mtoto mtiifu.
2. Ni ___ soma hadithi kesho.
3. Mwalimu a ___ andika ubaoni sasa hivi.
4. Jana ni ___ cheza mchezo wa mpira.

Kuandika

Andika mambo unayoyakumbuka kuhusu Ali.

Tathmini ya msamiati

Tumia silabi zilizo kwenye jedwali kuunda misamiati uliyosoma wiki hii kuhusu kazi mbalimbali.

mu	li	da	pi
ku	shi	ne	ba
ma	bu	ta	k
ri	si	m	wa

Tathmini ya sarufi

Kanusha vitenzi vifuatavyo.

1. alikula _____
2. alisoma _____
3. hutibu _____
4. alilala _____

Inspekta Boru

Boru alizaliwa katika Kijiji cha Madogo mwaka wa elfu moja mia kenda sitini na nne. Alisomea shule za msingi na upili huko Garissa, na kisha kujiunga na kikosi cha polisi, kitengo cha trafiki.

Mafunzo aliyopata akiwa shuleni yalikuwa na manufaa sana kwa wanakijiji na wananchi. Aliwapa mafunzo askari wenzake na kuwaelekeza vilivyo. Kila wakati alipokuwa akielekeza magari barabarani, madereva walitahadharishwa dhidi ya **mwendo wa kasi**. Kila mara alisisitiza umuhimu wa kuzingatia alama za barabarani. Aliwahimiza kuwa iwapo alama hizo za barabarani zitapuuzwa bila kuzingatiwa, basi huenda ajali zikatokea na kuleta hasara na **majeruhi** kwa watu.

Wakati wake wa mapumziko, Boru aliwatembelea wanafunzi na kuwaelimisha kuhusu usalama wa barabarani. Aliwakumbusha umuhimu wa kutazama kulia, kushoto na kulia tena, kabla ya kuvuka barabara bila kukimbia kwa haraka. Mambo mengine aliyowakumbusha wanafunzi ni kuwa ni hatari kucheza wanapoenda shuleni au nyumbani.

Siku ya Jumamosi na Jumapili aliwatembelea washirika wa makanisa na misikiti kuwahimiza umuhimu wa kufunga mishipi waliposafiri. Pia, aliwakumbusha hatari ya kuendesha magari kwa kasi.

Wakati wa kustaafu kwa Boru ulipofika, aliandaliwa sherehe kubwa na nchi yake na kutuzwa. Akatumia wakati wake wa kustaafu kuendeleza juhudi zake za kuwafundisha watu kuhusu usalama barabarani ili kuepuka **majanga**. Hivi sasa Inspekta Boru anaishi katika kijiji cha Iftin pamoja na familia yake.

Msamiati

Soma maneno haya.

mwendo wa kasi

majanga

majeruhi

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kucheleweshwa

kuangushwa

walitahadharishwa

kuchekeshwa

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Inspekta Boru alisomea kazi gani?
2. Wakati wa mapumziko Inspekta Boru alifanya nini?
3. Jumamosi na Jumapili aliwatembelea akina nani?
4. Je, ni mambo gani ambayo unafaa kuyafanya ili kuwa salama barabarani?

Sarufi

Andika kinyume cha maneno haya.

1. Mwendo wa kasi
2. Funga mishipi
3. Zingatia
4. Kushoto

Otari Hodari

Otari ni mtu hodari anayetajika katika nchi ya Mitambo. Otari alizaliwa mwaka wa elfu moja mia tisa arobaini. Alisomea shule ya Miwani. Otari alikuwa mwepesi katika masomo. Alikuwa mwenye haraka ya kutatua matatizo yaliyowakumba wanafunzi wenzake. Wakati mwingi alifikiri kwa kina sana kabla ya kutenda jambo. Alijua ni vizuri **kutahadhari** kabla ya hatari.

Otari alitambulika wakati alipowaokoa wanafunzi wa shule ya Miwani waliokuwa wametekwa nyara na **majambazi**. Wanafunzi hao walikuwa wanatoka shuleni jioni moja. Gari lao lilipopunguza mwendo kuvuka matuta yaliyokuwa barabarani, majambazi walitokea na kulisimamisha. Walimpokonya dereva wa shule gari na kutoroka nalo kwa mwendo wa kasi. Watoto wakaanza kulia na kupiga kelele.

Wanakijiji wakampa Otari habari hii ya kusikitisha. Akatumia kipawa chake cha udadisi. Alibaini mahali watoto hao walikuwa wamefichwa. Aliwasilianana watekaji nyara, waliodai dhamana ya shilingi milioni mbili. Otari alikubaliana nao na kukutana na watekaji nyara hao kwa ushirikiano na polisi. Walipokutana, aliwapa mkoba uliopangwa karatasi mfano wa pesa na wanafunzi wakakombolewa. Kwa ushirikiano na polisi wa **kulinda usalama**, majambazi hawa walishikwa na kufungwa jela. Otari alitumia uhodari wake kutegua mtego uliokuwa umetegwa na majambazi. Watoto hawa waliokolewa salama salmini. Usalama ukaimarishwa kote kijijini. Otari akawa ameingia katika vitabu vya kihistoria kwa kuwaokoa wanafunzi. Kwa sababu ya uhodari wake, wanakijiji wakaanza kumwita Otari hodari.

Msamiati**Soma maneno haya.**

kutahadhari majambazi kulinda usalama

Kusoma maneno**Soma maneno haya.**

jambo mitambo kulinda kutenda

Ufahamu**Jibu maswali haya kulingana na hadithi.**

1. Otari alisomea katika shule gani?
2. Wanafunzi walitekwa nyara na nani?
3. Otari alisaidiana na nani kuwaokoa watoto?
4. Ukitekwa nyara na jambazi utafanya nini?

Sarufi: Kinyume cha vitenzi**Ambatanisha kitenzi pamoja na kinyume chake.**

Kitenzi	Kinyume
1. lala	futa
2. panda	lia
3. andika	amka
4. cheka	shuka

Tathmini ya msamiati

Kamilisha sentensi hizi kwa kutumia maneno haya: (breki, polisi, jeraha, mkanda)

1. Wanaolinda usalama ni _____.
2. Mtu akianguka hupata _____.
3. Unapoingia garini ni sharti ujifunge _____.
4. Dereva husimamisha gari kwa kutumia _____.

Tathmini ya Sarufi

Andika kinyume cha maneno haya.

1. amka _____
2. jenga _____
3. osha _____
4. lia _____

Miti ni Uhai

Umuhimu wa kuhifadhi mazingira umesisitizwa nchini na ulimwenguni. Nyumbani na shuleni tunahimizwa umuhimu wa kupanda na kulinda miti. Wanamazingira kama vile hayati Profesa Wangari Maathai, wametuzwa kwa juhudi zao za kuhifadhi mazingira.

Miti ina manufaa mengi katika maisha yetu. Miti huyafanya mazingira yetu kupendeza. Miti hutupa kivuli na husafisha hewa tunayotegemea. Vilevile, miti huzuia upepo mkali kuharibu paa za nyumba zetu. Ama kwa kweli, miti ni uhai.

Matunda matamu na yenye rangi za kuvutia hutoka kwenye miti. Matunda haya yanaboresha afya yetu. Miti huboresha uchumi wa nchi kwa kuleta pesa zinazotokana na mauzo yake. Mbao huuzwa na kuleta mapato. Mbao pia hutumika kutengeneza vyombo mbalimbali kama vile meza, madawati na stuli. Kilimo cha miti kimepata umaarufu mkubwa.

Ili kupata manufaa ya miti, ni muhimu kuiacha imee polepole hadi itakapokomaa. Tukiikata haraka kabla ya kukomaa faida itakuwa chini. Unafaa kufyeka nyasi zilizo kando ya miti na kutupa taka katika jaa. Ni muhimu kupanda miti miwili unapokata mti mmoja. Jambo hili litahakikisha kuwepo kwa miti kwa manufaa ya vizazi vijavyo.

Msamiati

Soma maneno haya.

kuhifadhi mazingira

kufyeka nyasi

kuchoma taka

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kuhifadhi

fedha

thamani

usithubutu

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Wangari Maathai alituzwa kwa kufanya nini?
2. Ni kwa nini miti ni uhai?
3. Tunafaa kufanya nini tunapokata mti mmoja?
4. Eleza njia nyingine za kuhifadhi mazingira.

Sarufi: Matumizi ya vilezi polepole na haraka**Tunga sentensi ukitumia vilezi 'polepole' na 'haraka'.****Mfano:** Mtoto akitumwa huenda dukani haraka.

1. polepole
2. haraka
3. polepole
4. haraka

Athari za Mazingira Machafu

Watu wanapaswa kupumua hewa safi kila mara. Miti husaidia kusafisha hewa. Takataka kama plastiki zikichomwa hutoa moshi wenye gesi ya sumu inayochafua hewa. Hewa hiyo chafu huleta madhara kama vile shida ya kupumua, kuumwa na kifua na saratani au kansa ya ngozi. Takataka za plastiki hazipaswi kuchomwa. Wafanyabiashara sokoni hupenda kutupa takataka ovyoovyo. Tabia hii husababisha madhara mengi. Takataka zinapooza hutoa harufu mbaya inayochafua mazingira. Tena, wanyama kama panya na wadudu wadogo wanaoleta maradhi mbalimbali hujificha humo ndani. Ni muhimu kudumisha usafi kwa kutupa takataka kwenye pipa au jaa haraka iwezekanavyo.

Ni vyema kuishi katika mazingira safi ili kuepuka maradhi. Nyasi ndefu uwanjani zinafaa zikatwe. Wadudu wanaoleta magonjwa mbalimbali huishi pia ndani ya maji chafu. Ni muhimu maji yaliyotuma yanyunyiziwe dawa ili kuuwa wadudu hawa.

Wizara ya afya huwahimiza watu wote kutilia maanani usafi wa mazingira. Kulinda mazingira ni wajibu wa kila mmoja wetu. Tukiwa shuleni na hata nyumbani tuhakikishe kwamba mazingira yetu ni safi. Tunapocheza kule uwanjani tuokote takataka zilizotapakaa na kuzitupa katika pipa la taka. Vilevile, tuwahimiza marafiki zetu kulinda mazingira.

Msamiati

Soma maneno haya.

madhara

kudumisha usafi

maradhi

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

athari

madhara

thieta

maradhi

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kuchoma takataka za plastiki kuna madhara gani?
2. Kutupa takataka ovyoovyو kunasababisha nini?
3. Taja njia za kudumisha mazingira safi?
4. Taja magonjwa mengine yanayoletwa na mazingira machafu?

Sarufi: Vielezi

Andika sentensi nne ukitumia vielezi “polepole” na “haraka”.

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.

Kuandika

Andika kisa kifupi kuhusu madhara ya uchafuzi wa mazingira.

Tathmini ya msamiati

Jaza mapengo kwa kutumia neno sahihi kutoka kwenye mabano.

1. Mwalimu alitufunza jinsi ya _____ mazingira. (kuhifadhi, kudhuru)
2. Mazingira safi huzuia _____ kwa magonjwa. (maradhi, kusambaa)
3. _____ ni jina lingine la ugonjwa. (Maradhi, Mazingira)
4. Kutupa taka ovyo husababisha _____ mengi kwa mazingira. (kuhifadhi, madhara)

Tathmini ya sarufi

Kamilisha sentensi zifuatazo kwa kutumia vielezi 'polepole' au 'haraka'.

1. Msichana mvivu alifyeka nyasi _____.
2. Ukikata mti unafaa upande miti mingine _____.
3. Alitembea kwa _____ ili afike shuleni mapema.
4. Wanafunzi waliokota takataka _____ hadi wakachelewa kufika darasani.

Hadithi ya mwalimu

Tazama picha. Msikilize mwalimu anaposoma hadithi.

Siku ya rangi

Bawabu na Yaya

Kazi ni shughuli zozote ambazo mtu hufanya ili kujipatia riziki yake. Kuna kazi mbalimbali kama vile ubawabu na uyaya.

Kazi kuu ya bawabu ni kulinda lango au jengo fulani. Baadhi ya majengo ambayo bawabu hulinda ni ya kibiashara au makazi ya watu. Wakati mwingine, bawabu hulinda sehemu fulani ya shamba, mali au vyombo vilivyotengwa mahali. Kazi ya **ubawabu** hufanywa usiku na mchana. **Bawabu** hulinda mali isiibwe au isiharibiwe. Vilevile, yeye hufungua lango na kuwaelekeza wageni wanaotembelea wakazi. Iwapo kuna uvamizi, itambidi apige firimbi au kuripoti uvamizi huo kwa polisi mara moja. Bawabu hafai kuwaruhusu wageni waingie katika jengo bila kuwakagua.

Kazi ya **yaya** nayo ni kulea watoto, kuhakikisha kuwa wamekula kuoga. **Asipowaogeshwa** wataugua. Vilevile, yaya huosha nyumba. Yeye hufua nguo, huzipiga pasi na kuzikunja.

Watu wengi hupendelea kazi ya ubawabu kwa sababu husaidia katika kudumisha usalama.

Wanaopendelea kazi ya uyaya husema kuwa kazi hii ina jukumu la kuwalinda na kuwatunza watoto. Hata hivyo, kazi hizi zote ni muhimu kwani zote huchangia katika kupata riziki na ujenzi wa taifa. Je, wewe ungependa kufanya kazi gani? Kwa nini?

Msamiati

Soma maneno haya.

ubawabu

yaya

bawabu

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

mpya

vyombo

vilivyotengwa

hivyo

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Taja kichwa cha hadithi hii.
2. Ni kazi gani zinazozungumziwa katika hadithi?
3. Bawabu hufanya kazi gani?
4. Je, ungependa kufanya kazi gani? Kwa nini?

Sarufi: Ukanusho wa Nyakati

Kanusha sentensi hizi.

1. Jeni anafanya kazi ya uyaya.
2. Bawabu atawaelekeza wageni.
3. Mwanafunzi alimpongeza bawabu wao.
4. Yaya atampa mtoto chakula.

Matini

Daktari au Mkulima

Maisha ya binadamu hutegemea afya bora. Afya bora hutokana na vyakula tunavyokula hasa lishe bora. Usipokula lishe bora afya hudhoofika. Afya ikidhoofika, ni muhimu kumuona daktari. Je, kati ya daktari na **mkulima** ni nani bora?

Mkulima ndiye huendesha nchi kwani ukiwa na njaa huwezi kufanya kazi vizuri. Vyakula vyote tunavyokula ili tupate nguvu na afya bora hutokana na kazi ya ukulima. Wasomi husema ukila tufaha moja kila siku basi hutamwona daktari kwa urahisi. Ukila lishe bora utakuwa na afya njema. Kilimo humletea mkulima pesa za kukidhi mahitaji yake baada ya kuuza mazao yake.

Kazi ya daktari nayo ni muhimu pia. Maradhi yanapotukumba ni sharti tumwone daktari ili tupate matibabu. Usipotibiwa huenda ukafa. Kazi hii ya **udaktari** inalipwa mshahara mzuri. Baadhi ya madaktari hutumia kompyuta katika kazi zao. Wao hujivunia kazi zao.

Kati ya kazi hizi mbili yaani, **ukulima** na udaktari ni gani bora? mimi nafikiri kazi zote ni bora. Ukipata matibabu bila lishe bora, hutapona haraka. Mkulima asipokuwa duniani watu hawatapata lishe bora na hawatakuwa na afya. Tukimkosa daktari basi hatutapata matibabu. Tukimkosa mkulima basi hatutapata chakula. Mambo haya si mapya kwetu kwani huzungumziwa na kujadiliwa kila wakati katika vyombo vya mawasiliano.

Msamiati

Soma maneno haya.

udaktari

mkulima

daktari

ukulima

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

tunavyokula

vyakula

mapya

kompyuta

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Taja kazi ambazo mwandishi amezungumzia?
2. Daktari hufanya kazi gani?
3. Kazi ya mkulima huwa ni gani?
4. Ungekuwa mkulima au daktari ungewasaidia watu vipi?

Sarufi: Ukanusho wa nyakati

Kanusha neno lilopigiwa mstari.

1. Wewe utakuwa na afya njema.
2. Mwalimu alisahihisha vitabu jana.
3. Daktari anamtibu mgonjwa.
4. Mkulima atalima vizuri sana.

Tathmini ya msamiati

Tunga sentensi ukitumia maneno haya.

1. udaktari
2. daktari
3. ukulima
4. mkulima

Tathmini ya sarufi

Kanusha sentensi hizi.

1. Mwandawiro atafanya kazi ya uyaya.
2. Mwalimu aliwapongeza wanafunzi kwa kupita mtihani.
3. Bawabu amefungua lango la shule.
4. Mama alipika chakula kitamu.
5. Mimi ninaandika vizuri.

Kazi ya Ziada

Tumia silabi kuunda majina ya wafanyakazi mbalimbali. Kwa mfano: bawabu

da	wa	ya	mwa
li	k	ta	ta
bu	ba	ri	mu

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.

Noti au Sarafu

Pesa ni pesa, iwe ya sarafu au noti. Hata hivyo, watu wengi hupendelea noti. Noti ya shilingi elfu moja ni rahisi kubeba kuliko sarafu za shilingi elfu moja. Noti hiyo pia inaweza kukunjwa na kubebwa mkononi. Aliye na sarafu je? Itambidi kutafuta begi.

Noti pia ni rahisi kuhesabu. Ukiwa na noti ya shilingi mia moja, noti ya shilingi hamsini na sarafu ya shilingi arobaini, ni rahisi kujumlisha haraka. Huwezi kupunjwa hata ukifanyiwa hesabu hiyo.

Wanaoweka hela kwenye simu au kadi huwa salama zaidi kuliko wanaobeba **pesa taslimu**. Unapobeba **bunda la noti** au **sarafu** wezi watajua kuwa una pesa. Wezi hao wanaweza kukunyang'anya pesa hizo na hata kukuumiza iwapo utakataa kuwapa hela.

Kuna watu wanaopendelea hela zenyewe na wale wanaopendelea kuweka pesa kwenye simu. Baadhi yao husema wanapenda kubeba hela zenyewe, ni rahisi kufanya biashara ukiwa na pesa mkononi. Wale wanaotumia kadi au simu kununua bidhaa huona ni afueni kwani hawana wasiwasi wa hela hizo kuibwa na wezi. Unaponunua kitu dukani, huna haja ya kungoja muuzaji atafute baki.

Ni vizuri tuende na wakati na kuwa digitali. Ukiweka pesa kwenye simu au kadi, utajipunguzia wasiwasi wa kuporwa. Je, unapenda kununua bidhaa? Wewe hubeba pesa zako aje?

Msamiati

Soma maneno haya.

Pesa taslimu

sarafu

bunda la noti

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

kupunjwa

ugonjwa

onjwa

kunjwa

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Watu wengi hupendelea pesa gani?
2. Ni njia gani salama ya kubeba pesa?
3. Je, wewe unapenda pesa za aina gani?
3. Taja vitu ambavyo unaweza kununua dukani ukiwa na pesa.

Sarufi: Matumizi ya alama ya kuuliza (?)**Akifisha sentesi zifuatazo kwa kutumia alama ya kuuliza (?).**

1. Je, unapenda pesa za sarafu au za noti
2. Ni nani aliyepoteza noti ya shilingi mia moja
3. Kwa nini ulimpatia mwenye duka pesa
4. Kati ya sarafu na noti ni pesa gani nzito

Malipo kwa njia ya simu

Teknolojia ya kisasa imetuwezesha kuweka pesa kwenye simu. Huna haja ya kubeba pesa mfukoni unapoenda dukani. Unaweza kulipia bidhaa dukani kwa njia ya simu. Unaweza kufanya hivyo wakati wowote na mahali popote.

Wanaotumia teknolojia hii hufanya mambo mengi zaidi kuliko walio na pesa taslimu. Kuna baadhi ya huduma zinazoweza kununuliwa kwa kutumia pesa kwenye simu.

Kukitokea dharura kama vile mgonjwa anayehitaji kupelekwa hospitalini, aliye na pesa kwenye simu atazituma mara moja. Je, aliye na zake mfukoni atafanya nini? Atachukua muda

mrefu kuzituma kwa kupitia njia nyingine. Hivyo basi, **noti ya shilingi mia moja** au **noti ya shilingi hamsini** iliyo mfukoni haitamsaidia mgonjwa huyo haraka. Wanaobeba pesa kwenye simu pia husema wanafanya hivyo ili kulinda usalama wao na wa pesa zao. Je, unakubaliana nao?

Tusiwasahau watu ambao bado wanabeba **noti za shilingi mia moja** mfukoni. Wao hushikilia kuwa wakati mwingine mitandao ya simu hufeli. Kweli, mitandao hufeli. Lakini hutengenezwa mara moja ikaanza kufanya kazi tena. Jamani, tumieni teknolojia ya kisasa. Itawarahisishia shughuli za kila siku. Ukitaka kuhakikisha, uliza wanaoitumia teknolojia hiyo.

Msamiati

Soma maneno haya.

noti ya shilingi mia teknolojia noti ya shilingi hamsini

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

vunjwa magonjwa chanjwa ilikunjwa

Ufahamu

Jibu maswali yafuatayo.

1. Kichwa cha hadithi ni kipi?
2. Taja njia rahisi ya kumtumia mtu pesa akiwa mbali.
3. Teknolojia mpya ina upungufu gani?
4. Je, wewe ungependa kulipia bidhaa zako kwa njia ipi? Kwa nini?

Sarufi: Alama ya kuuliza

Tunga sentensi nne huku ukiziakifisha kwa alama ya kuuliza.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Kuandika

Andika kisa kifupi ukiwa na mwenzako, kuhusu shughuli za dukani.

Tathmini ya msamiati

Jumlisha. Andika majibu yako kwa maneno.

1. Noti ya shilingi hamsini + Sarafu ya shilingi ishirini = _____
2. Sarafu ya shilingi arobaini + Sarafu ya shilingi kumi = _____
3. Nikiwa na shilingi mia moja kwenye simu, nitoe shilingi hamsini nitabaki na ngapi?
4. Je, unafikiria kifutio huuzwa shilingi ngapi?

Tathmini ya Sarufi

Tumia maneno yafuatavyo kuunda sentensi.

1. langu
2. wako
3. lake
4. wangu

Ndege

Ndege ni viumbe wenye umuhimu mwingi. Kuna aina mbili za ndege. Kuna ndege wa nyumbani na ndege wa porini. Mimi ninaonelea kuwa ndege wa nyumbani ni bora kuliko wale wa porini.

Ndege wa nyumbani kama bata na kuku, **hufugwa** kwa sababu ya nyama yao tamu. Baada ya kuuzwa mkulima hujipatia pesa. Vilevile, mayai yao yana **virutubisho** kama protini na vitamini ambazo ni muhimu kwa afya yetu.

Ndege wa nyumbani, hasa kuku hujengewa kizimba. Kinyesi cha ndege wa nyumbani hutumika kama rutuba shambani.

Zaidi ya nyama, kuku, hutupa manyoya ambayo huweza kutumika kutengeneza foronya au mto.

Ndege wa porini nao ni muhimu pia. Hapa nchini, ndege wa porini ni kivutio cha watalii ambao huleta pesa za kigeni nchini. Ndege wa porini pia wanasaidia kuwala baadhi ya wadudu wanaoishi chini ya mchanga na huharibu mimea.

Kuna baadhi ya watu ambao hukata misitu. Kitendo hiki huvuruga viota vya ndege wa mwituni vilivyo juu ya miti. Watu wengine huwawinda ndege ili kupata nyama. Ni muhimu sote kuyatunza mazingira ya ndege. Kwa kufanya hivyo, tutatosheleza mahitaji yetu ya nyama na mayai. Pia tutaimarisha uchumi wetu.

Ingawa ndege wote ni muhimu kwetu, ninaolelea kuwa ndege wa nyumbani ni bora kuliko wale wa porini. Je, unakubaliana nami?

Msamiati

Soma maneno haya.

hufugwa

virutubisho

viota

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

ndege

wanapochinjwa

nyumbani

manyoya

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Ndege wa nyumbani wana umuhimu gani?
2. Ndege wa porini wana umuhimu gani?
3. Pesa zinazotokana na utalii hutumiwa vipi hapa nchini?
4. Taja ndege wa nyumbani na wa mwituni unaowajua.

Sarufi: Vihusishi

Tunga sentensi ukitumia “juu ya” au “chini ya” kwa kuzingatia picha ulizopewa.

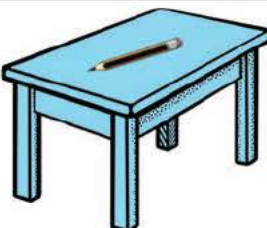
1.

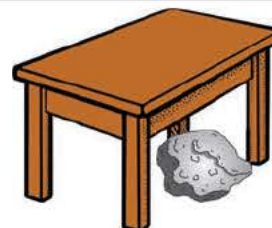
2.

3.

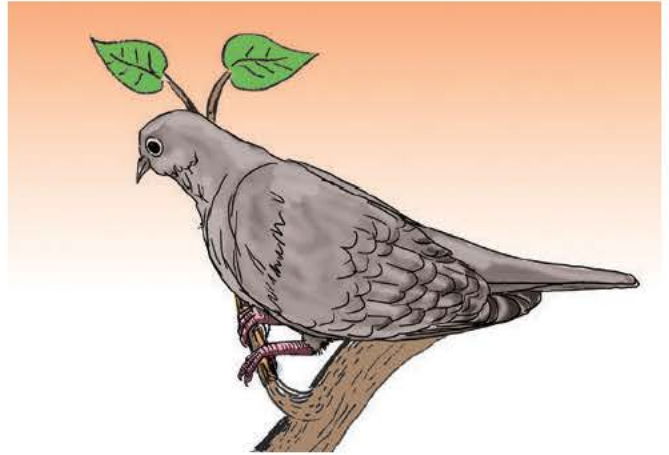
4.

Ndege Nimpendaye

Siku moja niliyatembelea makao ya wanyama. Nilimwona njiwa mmoja aliyekuwa amevunjika **ubawa**. Wafanyakazi pale walimtengenezea kiota kizuri na kumpa maji na chakula. Waliweka ua wa waya ili kuzuia wanyama wengine kuja kumdhuru yule njiwa. Nilifurahi sana kuona kuwa tunaweza kuonyesha ukarimu kwa viumbe wengine.

Niliporudi nyumbani, nilimwona ndege aina ya **mnana** aliyekuwa ameanguka chini ya mti wa maembe. **Kidona** chake kilikuwa kimeumia na alikuwa na maumivu. Nilimchukua nikamweka ndani ya sanduku lenye tundu. Nikaliweka lile sanduku kando ya jiko letu. Baadaye, nilimpa maji na unga wa mahindi.

Ikawa kazi yangu ni kumlea yule mnana huku akiendelea kupata nafuu. Alipoanza kuimba na kuonekana mchangamfu, nilifurahi. Baada ya wiki kadhaa, alionekana kuwa mpweke. Nilijua alihitaji kwenda kuishi na wenzake. Nilimruhusu mnana kwenda zake, japo kwa huzuni kwani nilikuwa nimemzoea kama rafiki.

Asubuhi na mapema siku iliyofuata, niliamshwa na kelele za ndege waliokuwa kwenye mti nje ya nyumba yetu. Nilipotoka nje niliona kikundi kikubwa cha ndege. Walikuwa wanajenga viota juu ya miti. Nilipotazama kwa makini nilimwona yule mnana niliyemtunza akiwa miongoni mwao. Ndege nimpendaye alikuwa amerejea nyumbani na wenzake. Nikaelewa zaidi umuhimu wa kuwatumza ndege.

Msamiati

Soma maneno haya.

ubawa

mnana

kidona

Kusoma maneno

Soma maneno haya.

mchangamfu

lenye

tundu

mahindi

Ufahamu

Jibu maswali haya kulingana na hadithi.

1. Ndege aliyeonekana katika makao ya wanyama alikuwa ndege yupi?
2. Nyumba ya ndege huitwaje?
3. Taja ndege wawili wa porini unaowajua.
4. Je, unawapenda ndege? Taja ndege umpendaye.

Sarufi: Vihusishi

Tumia “chini ya” au “juu ya” kujaza mapengo.

1. Ndege ametua _____ mti.
2. Mgeni amelala _____ kitanda.
3. Meli imelea _____ maji.
4. Maji yaliteremka _____ mlima.

Tathmini ya msamiati

Tazama picha

Andika sentensi nne kuhusu picha hii.

Tathmini ya Sarufi: Vihusishi

1. Tunga sentensi mbili ukitumia kihusishi “chini ya”.
2. Tunga sentensi mbili ukitumia kihusishi “juu ya”.

Kiswahili

Mazoezi ya Lugha
Kitabu cha Mwanafunzi

3

Kitabu hiki cha Kiswahili Mazoezi ya Lugha kwa gredi ya 3 hutumia mbinu mwafaka iliyofanyiwa utafiti wa hali ya juu ili kumsaidia mwanafunzi kukuza umilisi wa stadi za lugha ya Kiswahili. **Kitabu hiki kimezingatia Umilisi wa kimsingi, uhusiano na masuala mtambuko na stadi nne kuu za kusikiliza, kuzungumza, kusoma na kuandika. Zaidi ya haya, kitabu hiki kimezingatia pia mada zote na maadili yaliyopendekezwa katika mtalaa mpya wa kitaifa.** Kitabu hiki kitawapa wanafunzi wa gredi ya 3 fursa ya kujifunza kutokana na tajriba mbalimbali na tathmini ambazo humwezesha mwanafunzi kuonyesha umilisi wa kimsingi unaotarajiwa katika lugha ya Kiswahili.

Kitabu hiki kimeegemea na kuzingatia tajriba zinazotokana na mradi wa Wizara ya Elimu unaoitwa Tusome. Mradi huu wa Tusome umefadhiliwa na USAID. Inatarajiwa kwamba mwanafunzi atakayekamilisha yaliyomo kwenye kitabu hiki atakuwa na umilisi wa stadi za lugha ya Kiswahili kama vile: kusoma kwa ufasaha na kwa mtiririko ufao na umilisi wa kuandika.

Baadhi ya sifa maalum za kitabu hiki cha gredi ya 3 ni kama zifuatazo:

- Shughuli za kuchangamsha zinazotumiwa kufundishia mada za mtaala wa Kitaifa.
- Kazi imepangwa katika mfumo maalum wa kimantiki.
- Picha na michoro inayoambatana na hadithi zilizomo na tajriba za mwanafunzi.
- Hadithi za kusisimua zinazonuia kuendeleza stadi na umilisi wa lugha ya Kiswahili.
- Hadithi katika tanzu mbalimbali zinazomwezesha mwanafunzi kujisomea.
- Insha za kuongozwa zinazomwezesha mwanafunzi kukuza stadi ya kuandika.
- Hadithi za mwalimu zinazomwezesha mwanafunzi kukuza stadi ya kuzungumza na kusikiliza kwa makini.

Kitabu hiki kiliandaliwa na wataalam kutoka Wizara ya Elimu (MOE), Tume ya Kuwaajiri Walimu (TSC), Taasisi ya Usimamizi wa Elimu ya Kenya (KEMI), Taasisi ya Elimu ya Mahitaji Maalum ya Kenya (KISE).

Kitabu hiki kimechapishwa kwa ufadhili kutoka kwa U.S. Agency for International Development (USAID) kupitia mradi wa Tusome Early Grade Reading Activity.

ISBN 978-9966-110-02-2

9 789966 110022